

The World of Colors in French and Persian Proverbs and Expressions

Vol. 15, No. 4, Tome 82
pp. 409-441
September & October
2024

Nahid Djalili Marand^{1*} & Sharareh Chavoshian²

Abstract

The present article, realized by using analytical method and library research, has discussed the different roles of colors in French and Persian terms. On the one hand, these terms have been studied in the field of linguistics, especially in terms of vocabulary and syntactic structure, and on the other hand, their hidden and obvious symbols have been analyzed by the intercultural point of view. In order to be aware of the commonality and differentiation of the colors' role in the terms of both French and Persian languages and to create order and coherence in the text of the article, the authors have categorized them into six groups, according to their own initiative: conceptual metaphor, terms structured by noun and adjective, metonymy, political domain, abstract concepts and terms based on infinitive. It is noteworthy that by referring to specialized books and dictionaries, the body of research consisting of qualified terms for each group has been conceived and for each of them, equivalent has been chosen in the target language. In addition to examining each term, the authors of the article have provided an analytical study of the examples, citing the views of linguists. Also, by referring to the book *Le Proverbe : Vers une définition linguistique* (2012) by Sonia Gomez-Jordana Ferari, the syntactic structure of the examples of the research body has been examined.

Keywords: color, cultural differences, language and culture, proverbs and expressions, symbolic role

Received: 16 March 2022
Received in revised form: 16 April 2022
Accepted: 10 May 2022

¹ Corresponding Author: Professor, Department of French, Faculty of Literature, Alzahra University, Tehran, Iran, Email: djalili@alzahra.ac.ir,

ORCID ID: <https://orcid.org/0000000216415548>

² Associate Professor, Department of French, Faculty of Literature, Alzahra University, Tehran, Iran
ORCID ID: <https://orcid.org/0000000346058278>

1. Introduction

The present article analyzes the different roles of colors in French and Persian terms and examines them with a comparative approach in this field of linguistics. In fact, the authors of the article, in order to be aware of the commonalities and differences between the desired roles in the terms with the names of colors in two languages, have categorized them into six groups on their own initiative: conceptual metaphor, short, permissible expressions, politics, concepts abstract and terminology with verb source structure. This work has given a special order and coherence to the research text. It is noteworthy that by referring to specialized books and cultures, examples have been found for each group and equivalents have been found for each of them in the target language. In addition to examining each term, the authors have provided analytical explanations based on the points of view of linguists and based on their knowledge and experiences. Also, the syntactic structure of each group has been studied by referring to the book *Proverbs: Towards a Definition Based on Linguistics* (2012) by Sonia Gomez-Jordana Ferrari. In this research, with an analytical method, the commonalities of the color symbol in both languages are emphasized, but sometimes in Persian or French equivalent, another word is used instead of color and sometimes the names of colors are due to cultural differences between these two different languages.

The proverbs and interpretations of each language have been created in various contexts, contain different topics, and express interesting and instructive content because they have been and will be the result of the experiences of many generations. Humans (gender and body parts), animals, plants, nature, numbers, colors, specific names, geographical areas, etc. are the keywords of the terms and proverbs. These themes play an important role in creating the meaning of the terms: sometimes they have an implicit meaning and sometimes an explicit meaning, sometimes they express a specific culture or religion, and sometimes they appear symbolically. Whatever role they play

in the term, the reader or listener must be familiar with the meaning in order to understand its meaning, otherwise, it will be difficult or impossible for the audience to understand the text or speech. Colors have a prominent presence in human daily life and play important roles in various fields: they represent socio-political tendencies, they can represent the personality of each of us, and express our feelings in the situation. Be different mentally and physically. The importance of colors is such that they have even taken up a significant part of the proverbs and expressions of the living languages of the world. Given their connection to this field of language and linguistics, we decided to conduct research in this field and find a convincing answer to our question: the symbolic roles of colors used in proverbs and interpretations in both languages Persian and French culture are the same or different?

2. Methodology

The research method is based on the principle that by first referring to specialized cultures and books in this field, a number of terms and proverbs in which the names of colors are used as a body of work have been selected. Then, in a comparative approach, we discuss the commonalities and differences between the two languages. This is a comparative analytical study in the field of lexical, symbolic, and cultural bilingualism with reference to the views of linguists and philosophers in both languages.

In this research, we got acquainted with the world of colors in a wide field of language and linguistics, and according to their diversity and in order to organize the text of the article, these proverbs and colorful interpretations according to their initiative in groups. We included a variety of colors, including conceptual metaphors, short, permissible phrases, the realm of politics, abstract concepts, and terms with verb endings. In addition to analyzing the symbolic role of colors used in the terms of each group, by considering the commonalities and differentiating them in the two languages that is the initial question of our research, citing Gomez-Jordana's

classification into its syntactic structure.

3. Results

In fact, except for the terms with the verb structure in the conceptual metaphorical group, which are usually used with the verb "being and becoming" in Persian and "être et devenir" in France, and the last group as terms with the verb structure, our classification group did not match with what Gomez-Jordana introduced. In terms of the symbolism of colors in the conceptual metaphors of the two languages, "similar and similar" is usually common, but in most cases "similar to" is not the same in Persian and French because the cultural distance between the two languages in some cases causes this difference. For example, in Persian, the color of the face turns yellow like "yellow wood", while "similar to" in French is "fruit, lemon and a kind of candle made of animal tallow". In French short phrases, white, blue, and yellow are used to express "waking night, rage, intense anger, false laughter, family originality, etc.", while this type of Persian phrase is less colorful. They are combined, but sometimes they have a color symbol, such as "horror film" which is presented in black in France or "immaturity of a girl" which in French is marked with green meaning immaturity, with some exceptions. It exists in Persian, such as "yellow fever, green hand" and so on. Despite the lexical differences in the short phrases of the two languages in this category, in the Persian equivalents, one can easily understand the emotions that the colors used in the French phrases evoke. In the allowed section, French terms are usually the same color as Persian equivalents, and these colors evoke the socio-cultural burden of both languages. It goes without saying that in some cases, in Persian, instead of using "white clothes, blue clothes" and other cases, we are content with the names of jobs, but at the same time, their uniforms are also imprinted in our minds. In politics, too, most colors are internationally symbolic and can be used under the same name in any language. In abstract concepts, we believe that colors

play a symbolic role, for example, being negative and pessimistic, in despair and hope evokes a blackness in our minds, and vice versa, optimism, love of life, and enjoying its various aspects justify the presence of pink in the terms because it expresses tenderness, beauty, calmness and cheerfulness. Regarding color, Merleau-Ponty quotes the French painter Cézanne as saying that "color is the space where the human brain and the outside world meet" (Merleau-Ponty, p. 66). This applies to the connection of colors with all the parts studied in this article, because the human brain connects the two issues according to the conditions of time and place in which the terms in question originated.

دوماهنامه بین‌المللی

د ۱۵، ش ۴ (پیاپی ۸۲)، مهر و آبان ۱۴۰۳، صص ۴۰۹-۴۴۱

مقاله پژوهشی

<http://dorl.net/dor/20.1001.1.23223081.1401.0.0.173.5>

رنگ‌ها از دیدگاه بینا فرهنگی در امثال و تعبیرات فارسی و فرانسوی

ناهید جلیلی مرند^{۱*}، شراره چاوشیان^۲

۱. استاد، گروه فرانسه، دانشکده ادبیات، دانشگاه الزهراء، تهران، ایران

۲. دانشیار، گروه فرانسه، دانشکده ادبیات، دانشگاه الزهراء، تهران، ایران

پذیرش: ۱۴۰۱/۰۲/۲۰

دریافت: ۱۴۰۰/۱۲/۲۵

چکیده

پژوهش حاضر که با روشی تحلیلی - کتابخانه‌ای انجام شده به تحلیل نقش‌های مختلف رنگ‌ها در اصطلاحات فرانسه و فارسی پرداخته است. از یک سو، این اصطلاحات در زمینه زبان‌شناسی خصوصاً از لحاظ واژگان و ساختار نحوی، و از سوی دیگر نمادهای پنهان و آشکار آنها از دیدگاه بینا فرهنگی مورد بررسی قرار گرفته‌اند. در واقع، نویسندگان جهت آگاهی از اشتراک و افتراق نقش رنگ‌ها در اصطلاحات مورد نظر دو زبان و ایجاد نظم و انسجام در متن مقاله، آنها را به ابتکار خود در شش گروه بدین ترتیب طبقه‌بندی کرده‌اند: استعاره مفهومی، اصطلاحات با ساختار صفت و موصوف، مجاز، عرصه سیاست، مفاهیم انتزاعی و اصطلاحات با ساختار مصدر فعل. گفتنی است که با مراجعه به کتاب‌ها و فرهنگ‌های تخصصی، پیکره پژوهش متشکل از اصطلاحات واجد شرایط برای هر گروه جمع‌آوری و برای هر یک از آنها معادل‌یابی در زبان مقصد انجام گرفته است. علاوه بر بررسی هر اصطلاح، مولفان مقاله با استناد به نظرهای زبان‌شناسان، مطالعه تحلیلی از مثال‌ها ارائه داده‌اند. همچنین، با مراجعه به کتاب *ضرب‌المثل: به سوی یک تعریف براساس زبان‌شناسی* (2012) اثر سونیا گومز - ژوردانا فراری ساختار نحوی مثال‌های پیکره پژوهش مورد بررسی قرار گرفته است.

واژه‌های کلیدی: امثال و تعبیرات، بینا فرهنگی، رنگ، زبان و فرهنگ، نماد.

۱. مقدمه

امثال و تعبیرات هر زبانی در زمینه‌های متعدد خلق شده که حاوی موضوعات مختلف و بیانگر مطالب جالب و آموزنده است، چراکه حاصل تجربیات نسل‌های زیادی بوده و خواهد بود. انسان (جنسیت و اعضای بدن)، حیوانات، گیاهان، طبیعت، اعداد، رنگ‌ها، اسامی خاص، مناطق جغرافیایی و غیره از واژگان کلیدی اصطلاحات و ضرب‌المثل‌ها به‌شمار می‌روند. این درون‌مایه‌ها نقش بسزایی در خلق معنای اصطلاحات دارند: گاه معنای ضمنی^۱ و گاه معنای صریح^۲، گاه بیانگر فرهنگ یا مذهب خاصی و گاهی به‌صورت نمادین ظاهر می‌شوند. هر نقشی که در اصطلاح ایفا کنند، برای درک معنای آن، خواننده یا شنونده باید این مفاهیم را بشناسد، در غیر این صورت درک متن یا سخن مخاطب برایش دشوار یا غیرممکن خواهد بود.

رنگ‌ها در زندگی روزمره انسان حضوری پررنگ دارند و نقش‌های مهمی در عرصه‌های گوناگون ایفا می‌کنند: نشانگر گرایش‌های سیاسی - اجتماعی هستند، می‌توانند نمایانگر شخصیت هر یک از ما و گویای احساساتمان در شرایط روحی و جسمی مختلف باشند. اهمیت رنگ‌ها به حدی است که حتی بخش قابل‌توجهی از امثال و تعبیرات زبان‌های زنده دنیا را به خود اختصاص داده‌اند. با توجه به ارتباط آن‌ها با این حوزه زبان و زبان‌شناسی، بر آن شدیم تا پژوهشی در این زمینه انجام داده و پاسخی قانع‌کننده برای سؤال‌های خود بیابیم: رنگ‌های به‌کار رفته در امثال و تعبیرات از منظر مطالعات بینا فرهنگی فارسی و فرانسوی ما را به این نتیجه خواهد رساند که این عناصر در پیوند با نمادها در برانگیختن احساسات مختلف عملکرد یکسانی دارند؟ کاربرد رنگ‌ها در این دو فرهنگ به یک میزان ارتباط میان گوینده و مخاطب ایجاد می‌کند؟

تصور می‌کنیم که با توجه به اختلافات فرهنگی، تمامی رنگ‌ها در دو فرهنگ عملکرد یکسانی ندارند، اما هر یک در زبان مبدأ خود به درک بهتر و عمیق‌تر موضوع در فضای تعامل منجر می‌شود.

روش پژوهش بر این اصل مبتنی است که با مراجعه به فرهنگ‌های تخصصی و کتاب‌هایی در این زمینه از جمله فرهنگ اصطلاحات و عبارات^۳، اثر آلن ری و همکار، همچنین

امثال و تعبیرات موضوعی (به زبان فرانسه)؛ اثر ناهید جلیلی مرند، تعدادی از اصطلاحات و ضرب‌المثل‌هایی را به شکلی هدفمند برای پیکره کار خود انتخاب کرده‌ایم: این اصطلاحات دربرگیرنده رنگ‌های مختلفی هستند که انسان، حالات روحی و روانی‌اش، عقاید، افکار، سلیقه، خرد جمعی و غیره هستند. این بررسی تحلیلی بینا فرهنگی در زمینه واژگانی، نمادی و فرهنگی دو زبان با استناد به نظریات زبان‌شناسان و نظریه‌پردازانی مانند گومز - ژوردانا فراری، کلیبر، اکو، لوتی، بنونیست، لوریدل، ریپل، ویتگنشتاین و مخصوصاً با مراجعه به کتاب *ضرب‌المثل: به سوی یک تعریف براساس زبان‌شناسی* (2012) اثر گومز - ژوردانا فراری است. انتظار می‌رود نتیجه این مطالعه وجوه اشتراک و افتراق رنگ‌ها در اصطلاحات دو زبان را نمایان سازد.

۲. پیشینه تحقیق

بی‌شک پژوهش‌های بسیاری در زمینه رنگ‌ها از یک سو و امثال و تعبیرات از سوی دیگر انجام گرفته است. ابتدا لازم می‌دانیم به چند اثر در این دو زمینه اشاره کنیم، ولی با جست‌وجو در بانک‌های اطلاعاتی مختلف عناوین آثاری که در آن‌ها این دو زمینه در ارتباط با یکدیگر موضوع پژوهش قرار گرفته‌اند مشاهده نشد. از پژوهشگران پیشرو در زمینه رنگ‌ها می‌توان به مونتاگار اشاره کرد که آثارش در اوایل قرن بیستم به چاپ رسیده است؛ از جمله مقاله‌ای تحت عنوان «رنگ‌ها در منظر ادبیات معاصر». به عقیده وی، دیدن رنگ‌ها به مغز ما مربوط می‌شود نه به چشم‌مان: بدین ترتیب، «دریافت معنای رنگ‌ها نزد افراد بسیار متنوع است [...] و این مسئله به اشخاص بستگی دارد، شعرا رنگ‌ها را به سلیقه خود می‌بینند ولی نقاش‌ها آنچه را که می‌بینند ترسیم می‌کنند، شاید مکتبی که به آن تعلق دارند نیز با این موضوع ارتباط دارد» (۱۹۰۲).

کتاب *درباره رنگ‌ها* اثر لودویگ ویتگنشتاین، فیلسوف اتریشی، به زبان آلمانی نخستین بار در سال ۱۹۷۷ به چاپ رسیده و به زبان‌های مختلف ترجمه شده، ترجمه فارسی آن از روی چاپ سوم فرانسوی این کتاب توسط لیلی گلستان انجام گرفته است. این کتاب

«مجموعه‌ای از اشارات پراکنده به فلسفه، زبان، نقاشی و رنگ‌ها که از سایر آثار او کم‌تر شناخته شده و به‌ندرت به‌صورت مستقل مورد بحث قرار گرفته» (ویتگنشتاین، ۱۹۷۷، ترجمه لیلی گلستان، ص. ۱۲۰) را در اختیار خواننده قرار می‌دهد. در واقع، نویسنده به آنچه مربوط به پژوهش ما می‌شود نپرداخته است. در پشت جلد این اثر چنین می‌خوانیم: «ویتگنشتاین در این کتاب قصد روشن کردن منطق مفاهیم مربوط به رنگ را دارد از قبیل تمایز میان رنگ سطح‌ها و رنگ مواد می‌کوشد پیچیدگی این منطق را بنمایاند».

آبی (2010) عنوان کتابی است به زبان فرانسه اثر رضا بورخیس، نویسنده و شاعر تونس، که مجموعه‌ای از سیزده داستان کوتاه است. در این کتاب، نویسنده رنگ آبی را در اجزای طبیعت مانند «آسمان و دریا»، نمادهای سرزمینش «درها، پنجره‌ها و خانه‌های آبی»، لباس‌های زن مورد علاقه‌اش و غیره به‌کار برده است. برای مثال: «وارد خانه شد و خود را ابتدا در پاسیویی یافت که می‌توانست از آنجا آسمان را بنگرد، آسمانی که آبی‌تر از همیشه بود» (ص. ۲۸)؛ «دوست دارد که (دخترک) به او لبخند بزند، لبخندی کوچک، لبخندی که در آبی آسمان، رنگین‌کمان و ستاره‌ها را پدید می‌آورد» (ص. ۱۸)؛ «در آبی را باز کرد، دری که مانند یک زن دوست‌داشتنی به تو لبخند می‌زند» (ص. ۲۸)؛ «آبی همچنین علاوه بر وسعت بیکران آسمان، دریا و رویای مطلقش، شال ابریشمی ظریفی است که امروز صبح با کلماتی عاشقانه به او هدیه داد» (ص. ۳۱).

«یادداشت‌هایی درباره رنگ در ادبیات هنری رنسانس در ایتالیا» به قلم ادوارد پومیه، عنوان مقاله‌ای است که در سال ۲۰۱۶ منتشر شده است. همانطور که از عنوان آن پیداست، نویسنده به موضوع رنگ می‌پردازد که عامل اصلی ساختار داستان در ادبیات این کشور در دوران رنسانس است. «بالزاک و رنگ‌ها» عنوان مقاله دیگری است از آندره ونونچینی (2004) که در نشریه سال بالزاک به چاپ رسیده است. در قسمتی از این مقاله چنین برداشت می‌کنیم: از طرفی، بالزاک قصد ایجاد سیستمی را دارد همانند آنچه در کمدی انسانی می‌بینیم. در میان شاخه‌های مختلف این سیستم، افکاری وجود دارد که در صدد توصیف روند آفرینش هنری هستند. در این شرایط، درباره ارزش‌های زیبایی‌شناسی و فلسفی رنگ به‌عنوان ماده اصلی نقاشی بحث می‌شود.

مقاله «شاید این گریه زرد تمام ادبیات باشد: بازخوانی غیرمعناشناسانه رنگ نزد ارنست همینگوی» به قلم کلارا ملیه (2005) پژوهش دیگری در این زمینه است. در قسمتی از این مقاله آمده است: «درواقع میان تمام عناصر قابل رؤیت، رنگ خود را در معرض تفسیر معناشناسانه قرار نمی‌دهد، حتی در نقاشی که یک سیستم نشانه - معناشناسانه است».

در رابطه با واژه کلیدی «بینافرهنگی» در این پژوهش، به دو عنوان مقاله در نشریه جستارهای زبانی برخوردیم. اولین مقاله تحت عنوان «بررسی متغیرهای فرهنگی و ارتباطات میان ایرانیان و فرانسویان براساس الگوهای زبانی» به قلم محمدرضا فارسیان و همکار، سال ۱۳۹۵ در شماره ۷ این نشریه به چاپ رسیده است. این پژوهش نقش مهم فرهنگ در ایجاد ارتباطات بینافرهنگی را مورد مطالعه قرار داده است. به عقیده مؤلفان، «چگونگی ارتباط میان زبان و فرهنگ و تأثیر متقابل آن دو در برقراری ارتباط بین کاربران زبان با فرهنگ‌های متفاوت از اهمیت بالایی برخوردار بوده و توجه بسیاری از محققان را به خود معطوف داشته است» (چکیده مقاله).

«درک واقعیت فرهنگی متن در گذار از ترجمه» عنوان پژوهش دیگری است که در شماره ۲ جستارهای زبانی در سال ۱۳۹۰ منتشر شده است. نویسندگان مقاله، رؤیا لطافتی و همکاران، سعی کرده‌اند تا «با نگاهی نوین به جایگاه مترجم به‌عنوان واسطه بینافرهنگی با تکیه بر نظریه انسان‌شناسانی مانند ساپیر و ورف به دریافت درستی از رابطه کنشی میان زبان و فرهنگ دست یابند» (چکیده مقاله).

آنا ویرزبیکا در مقاله‌ای تحت عنوان «معنای اصطلاحات رنگ: نشانه - معناشناسی، فرهنگ و شناخت»^۶ به این نتیجه رسیده که درک رنگ‌ها در مجموع برای همه انسان‌ها یکی است، ولی مفهوم‌بخشی به آن‌ها بستگی به هر فرهنگی داشته و وجوه افتراق و اشتراک در آن مشاهده می‌شود.

با جست‌وجو در سایت‌های مختلف، متأسفانه پژوهش‌هایی که در آن‌ها دو واژه کلیدی یعنی اصطلاحات و رنگ‌ها در ارتباط با یکدیگر مورد مطالعه قرار گرفته باشند مقاله، کتاب یا کار دیگری نیافتیم و به همین چند عنوان بسنده می‌کنیم.

۳. چهارچوب نظری پژوهش: تعاریف سونیا گومز - ژوردانا فراری

استفاده از امثال و تعبیرات در هر زبانی دلایل متعددی دارد: گاهی برای اجتناب از مطرح کردن موضوعی به‌طور مستقیم، گاهی نیز برای شیرین‌تر شدن کلام یا دادن رنگ و بوی خاص به آن استفاده می‌شوند. در برخی موارد، نتیجه‌گیری بحث در قالب یک جمله معنادار یعنی ضرب‌المثل یا اصطلاح بیان می‌شود، چراکه حاصل تجربیات نیاکان ما بوده و صحت آن‌ها اثبات شده است. به گفته کلیر ضرب‌المثل‌ها فقط نشانه نیستند، بلکه جمله هستند و به این دلیل است که از «نشانه - جمله»^۷ صحبت می‌کند (۱۹۹۹، ص. ۵۱۵). همچنین از دیدگاه این نظریه‌پرداز، امثال و تعبیرات «واحد‌های رمزگذاری شده‌ای هستند که از یک ماهیت کلی نشئت می‌گیرند، ماهیتی که به نوعی شکل و مرجعی مشخص دارد» (همان). هدف ما از به‌کار بردن اصطلاحات هر چه که باشد، لازم است که شناخت کافی حتی در مواردی تسلط بر این زمینه زبان داشته باشیم. به‌کار بردن این طیف وسیع جملات معنادار به یک گونه زبانی^۸ خاص محدود نمی‌شود، زیرا اصطلاحات و ضرب‌المثل‌ها در انواع گونه‌های زبان به‌کار می‌روند: زبان کوچه و بازار،^۹ خودمانی،^{۱۰} ادبی^{۱۱} و حتی در سطوح بالای زبان. مهم انتخاب گویشور است که باید نسبت به موقعیتی که در آن قرار گرفته اصطلاح مناسبی برگزیند. در رویکرد ترجمه نیز، مترجم نیاز به تسلط به این زمینه دارد تا معادل درستی بیابد، چون در بسیاری از موارد یک اصطلاح چند معادل دارد و گاه معادلی ندارد، ولی مهم گزینش صحیح مترجم نسبت به گونه زبانی متن مورد نظر است، در صورت نداشتن معادل در زبان مقصد، برای انتقال مطلب به خواننده باید به راهکارهای دیگری توسل جوید.

سونیا گومز - ژوردانا فراری ضرب‌المثل‌ها و اصطلاحات فرانسه را از لحاظ «ساختاری»^{۱۲} مطالعه کرده، انواع آن‌ها را به بیش از ده گروه تقسیم‌بندی و در کتاب *ضرب‌المثل: به سوی یک تعریف براساس زبان‌شناسی* (۲۰۱۲) معرفی می‌کند. در چهارچوب این مقاله، به تعدادی از این گروه‌ها همراه با مثال‌های نویسنده اشاره می‌کنیم. گروه اول با «مصدر فعل» ساخته شده‌اند:

« Avoir les yeux plus gros que le ventre ;
Etre comme chien et chat » (p. 77)

معادل فارسی آن‌ها «چشم گرسنه داشتن» و «مثل سگ و گربه بودن» است. درواقع، ساختار این دو اصطلاح، کلمات کلیدی به‌کار رفته و معادل‌هایشان در دو زبان مشترک است. تصویری که از شنیدن این اصطلاحات در ذهن مخاطب شکل می‌گیرد مفهوم آن را ملموس‌تر می‌سازد.

گروهی دیگر «ساختار دوسویه»^{۱۲} دارند:

« Loin des yeux, loin du cœur ;
Tel père, tel fils » (p. 77)

معادل فارسی هر دو اصطلاح ساختار دوسویه دارد: «از دل برود هر آن که از دیده رود» و «گندم از گندم بروید جو ز جو». در اصطلاح اول مانند موارد قبل کلمات مشترک‌اند، ولی در اصطلاح دوم و معادل فارسی آن هیچ واژه مشترکی وجود ندارد. معادل دیگر آن «پسر کو ندارد نشان از پدر/ تو بیگانه خوانش نخوانش پسر» (شاهنامه فردوسی) از نظم فارسی گرفته شده، چرا که با توجه به قدمت نظم در ادبیات فارسی، قابلیت به‌خاطر سپردن متن موسیقایی و سینه به سینه نقل کردن اشعار شعرای بزرگ مانند سعدی، حافظ، مولانا، فردوسی و غیره به‌عنوان اصول اخلاقی و تربیتی حتی نزد قشر بی‌سواد یا کم‌سواد جامعه به‌کار می‌رفت و اکنون نیز چنین رسمی رایج است. گفتنی است که برگردان این اشعار به زبان بیگانه و استفاده از آن‌ها به‌عنوان اصطلاح از شیرینی آن کاسته و تأثیرگذاری آن را زیر سؤال می‌برد.

گروه سوم، اصطلاحات و ضرب‌المثل‌هایی هستند که با «اسم بدون حرف تعریف» شروع می‌شوند.

« Chien qui aboie ne mord pas ;
Pierre qui roule n'amasse pas mousse » (p. 83)

معادل فارسی این ضرب‌المثل‌ها بدین قرار است: «از آن نترس که های و هوی دارد، از او بترس که سر به تو دارد» و «آب که یک جا بماند می‌گندد». بی‌شک برای برخی از اصطلاحات معادل‌های دیگری نیز وجود دارد، ولی با توجه به تعلق آن‌ها به گونه‌های زبانی دیگر از جمله

زبان خودمانی، کوچه و بازار و غیره، در این پژوهش از ذکر آن خودداری می‌کنیم. به‌عنوان مثال برای اصطلاح اول می‌توان گفت: «فقط هارت و پورت کردن» که در زبان خودمانی به‌کار می‌رود. از آن جایی که حرف تعریف به شکلی که در زبان فرانسه وجود دارد در فارسی دیده نمی‌شود، معادل‌های فارسی به‌دلیل ذکر شده از این ساختار تبعیت می‌کنند. «جملاتی با ساختار فاعل، فعل و مفعول»^{۱۴} گروه دیگری از امثال و تعبیرات را تشکیل می‌دهند:

« Chat échaudé craint l'eau froide ;
Une hirondelle ne fait pas le printemps » (p. 100)
«مارگزیده از ریسمان سیاه و سفید می‌ترسد» و «با یک گل بهار نمیشه». این دو معادل فارسی از نظر واژگان با اصطلاحات زبان مبدأ متفاوت بوده، ولی از لحاظ ساختار نحوی یکسان هستند.

«جملات بدون فعل»^{۱۵} دسته دیگری از اصطلاحات هستند:

« Nuit étoilée, journée ensoleillée ;
A bon chat, bon rat » (p. 101)
معادل این دو اصطلاح چنین است: «سالی که نکوست از بهارش پیداست» و «خدا تیر و تخته را خوب با هم جور کرده». هیچ اشتراکی بین واژگان این دو اصطلاح و ساختار زبان مبدأ و مقصد وجود ندارد، اما همانطور که در موارد قبلی دیدیم، تصویر شکل‌گرفته در ذهن مخاطب باعث ارتقای کیفیت درک موضوع نزد وی می‌شود.

تعدادی نیز با «ضمایر ربطی»^{۱۶} شروع می‌شوند:

« Qui aime bien châtie bien ;
Qui ne dit mot consent » (p. 116)
«جور استاد به ز مهر پدر» (گلستان سعدی، باب هفتم، در تأثیر تربیت) و «سکوت علامت رضاست»، معادل فارسی این دو اصطلاح است. منشور بودن اولی به خاطر سپردن آن را آسان‌تر می‌کند. گومز - ژوردانا فراری این ساختارها را در زبان مبدأ «قالب»^{۱۷} می‌نامد (ص. ۱۳۶). در این ساختار، فاعل همواره عبارتی است که با یک ضمیر ربطی شروع می‌شود. در فارسی نیز ساختارهای قالب گونه وجود دارند که در ترجمه تحت‌اللفظی، فاعل آن ضمیر نامعین است: «هر که طاووس خواهد جور هندوستان کشد»، «هر که بامش بیش برفش

بیشتر» و «هر که خربزه می‌خوره پای لرزش هم می‌شین» برای مثال معادل‌های «هر که» در فرانسه «qui et quiconque» است که بیانگر مطابقت دو زبان در این زمینه است. با تکیه بر دسته‌بندی‌های ارائه‌شده توسط گومز - ژوردانا فراری، در تحلیل پیکره پژوهش به ساختار نحوی اصطلاحات نیز می‌پردازیم.

۴. رنگ‌ها در امثال و تعبیرات

قبل از اینکه به بررسی و تحلیل نام رنگ‌ها در انواع اصطلاحات بپردازیم، لازم است نگاهی اجمالی به دو نظر متفاوت در این مقوله بیندازیم: از دیدگاه آنا ویرزیکا مفاهیم رنگ‌ها در بعضی از تجربیات نوع بشر ریشه دارند و این خصلت جهان‌شمول می‌تواند مانند روز و شب، آتش، آفتاب، گیاهان، آسمان و زمین به‌طور کل مشخص شود. درک ما از رنگ‌ها در مغز شکل می‌گیرد، ماهیت آن را بیولوژی انسان تعیین می‌کند و برای تعامل درخصوص این ادراک، مغز آن را به محیط بیرون ربط می‌دهد (ر.ک. ویرزیکا، ۱۹۹۰، ص ۹۹).

برخلاف کی و مک دنیل (۱۹۷۸، ص ۶۲۱) که به ارتباط مستقیم نشانه - معناشناسی واژگان رنگ‌ها در تمامی زبان‌ها با واکنش‌های سیستم عصبی انسان‌ها معتقدند، ویرزیکا این پیوند را کاملاً غیرمستقیم می‌داند (۱۹۹۰، ص ۹۹). درخصوص معنای رنگ‌ها، عقاید مختلفی وجود دارد: «نقطه نظر فلاسفه با روان‌شناسان و زبان‌شناسان قطعاً متفاوت است. تفاوت اصلی در این است که فلاسفه به زبان به شکل عام^{۱۸} می‌پردازند در حالی که توجه زبان‌شناسان معطوف به زبان به شکل خاص^{۱۹} آن است» (ویرزیکا، ۱۹۹۰، ص ۱۰۰).

۴-۱. رنگ‌ها در امثال و تعبیرات: طبقه‌بندی

به دلیل وجود نام رنگ‌ها در انواع مختلف اصطلاحات و جهت نظم بخشیدن به پژوهش، امثال و تعبیرات دربرگیرنده رنگ‌ها را طبقه‌بندی کرده‌ایم. این طبقه‌بندی ابتکار نویسندگان مقاله، براساس شناخت آن‌ها از این زمینه زبان و زبان‌شناسی است و برگرفته از منبع خاصی

نیست، ولی قبل از پرداختن به رنگ‌های مختلف در این قسمت، به واژه «رنگ» نیز اشاره می‌کنیم که در اصطلاحاتی مانند مثال‌های ذیل به‌کار رفته است:

La couleur locale ; Sous couleur de... ; En faire voir de toutes les couleurs à qq (Fam.) ; Des goûts et des couleurs, on ne discute pas.

در معادل فارسی این اصطلاحات به جز در مورد اول، واژه «رنگ» در آن‌ها به‌کار نرفته است: رنگ و بوی جایی یا دورانی، به بهانه، با ظاهر، ... همه جورش را نشان دادن، سلیقه‌ها مختلف هستند. در اصطلاحات فرانسه، رنگ بیانگر مکان، زمان، کاری که از نظر عرف جامعه ناپسند به‌نظر می‌آید و سلیقه و انتخاب‌های ماست.

۲-۴. رنگ‌ها در استعاره مفهومی

در امثال و تعبیراتی که در قالب استعاره‌های مفهومی هستند، به وفور از رنگ‌ها استفاده شده است. در واقع رنگ موجود در حوزه نگاشت مقصد تشبیه به رنگی می‌شود که در حوزه نگاشت مبدأ وجود دارد. کولبرگ این نوع مقایسه را «تشبیه کلیشه‌ای»^{۲۰} (۲۰۰۳، ص. ۷۳) می‌نامد که نام‌ها و رنگ‌های به‌کار رفته در آن‌ها براساس فرهنگ‌های مختلف متغیر است. در این زمینه به بررسی چند مثال می‌پردازیم با ذکر این نکته که معمولاً تمام اصطلاحات این گروه از طبقه‌بندی ما به‌صورت تشبیه به‌کار می‌روند و دارای «مشبه، مشبه‌به، وجه تشبیه و ادات تشبیه» هستند. از لحاظ نحوی نیز با مصدر فعل ساخته شده‌اند:

جدول ۱: رنگ‌ها در استعاره مفهومی

Table 1: The Colors in Conceptual Metaphor

Etre rouge comme une tomate/une cerise/un coquelicot/un coq/ une écrevisse/ une pivoine	مثل لبوقرمز شدن
Etre jaune comme un coing/un citron/un cierge	مثل زرد چوبه زرد بودن
Etre noir comme l'ébène	مثل زغال/ پرکلاغ سیاه بودن
Etre blanc comme un linge/un drap/un cadavre/un mort	مثل گچ دیوار/مرده سفید شدن
Etre blanc comme neige	مثل برف سفید بودن
Etre connu comme le loup blanc	گاو پیشانی سفید بودن

رنگ‌های به‌کاررفته در اصطلاحات این گروه از یک سو نشانگر مشخصات جغرافیایی (حیات وحش و محصولات کشاورزی) و شرایط اجتماعی، از سوی دیگر، بیانگر نمادهای مربوط به دو زبان است. برای مثال «گوجه فرنگی، گیلاس، شقایق، خروس، شاه‌میگو و گل خشخاش» نماد قرمز شدن بر اثر شرم و حیا، خجالت و شرمندگی در فرهنگ فرانسه است، در صورتی که «لبو» تنها نمادی است که در اصطلاح فارسی در این موارد به‌کار می‌رود. در فرهنگ فرانسه، به رنگ زرد درآمدن بر اثر بیماری یا رنجور بودن در «میوهٔ به، لیمو و شمعی که از پیه حیوانی درست شده^{۲۱}» نمادین می‌شود، در حالی که «زرد چوبه» تنها نشانهٔ زرد شدن در فرهنگ فارسی است.

رنگ‌ها می‌توانند یک تعریف فرهنگی نیز داشته باشند. دربارهٔ ترجمهٔ رنگ، اکو چنین می‌گوید: «وقتی مترجمان معادلی در زبان مقصد برای ترجمهٔ رنگی در زبان مبدأ نداشتند، از آن‌ها خواستم رنگ را به دلخواه خود عوض کنند (۲۰۰۷، ص. ۱۰۷). در این راستا، مونتاگار به نقل از لوتی نیز معتقد است که «گاهی نمی‌توان برای رنگ‌ها اسمی گذاشت، بدین ترتیب باید برداشتی که از آن رنگ داریم را با صفتی قابل حس بیان کنیم [...] همه چیز آرام بود و باران نمی‌بارید؛ گویی ابرهای بی‌شکل و بی‌رنگ نوری پنهان در خود داشتند ...» (۱۹۰۲، ص. ۲۱۴). با استناد به تعاریف اکو و لوتی، می‌توان از تنوع نام رنگ‌ها در فرهنگ‌های مختلف برای بیان نمادها صحبت کرد، چراکه «از دیرباز، انسان از نمادها برای بیان افکار و احساسات خود یا حفظ واقعیت‌هایی که به ظاهر غیرقابل دسترسی‌اند استفاده می‌کند، واقعیت‌هایی که منشأ رمز و رازها هستند» (ژولین، ۱۹۸۹، ص. ۵). گفتنی است که جایگاه خواننده را در رمزگشایی از لایه‌های پنهانی متن نباید نادیده گرفت.

همچنین انتخاب رنگ‌های مختلف برای مناسبت‌ها جنبه‌ای کاملاً فرهنگی دارد، برای مثال، رنگ سیاه نماد عزاداری برای ایرانیان و رنگ سفید لباس بخت است، در صورتی که در هند برای عزاداری از رنگ سفید و برای لباس بخت از قرمز استفاده می‌شود. بنویست، زبان‌شناس فرانسوی، از زاویهٔ دیگری به این موضوع نگاه کرده و معتقد است: رنگ‌ها تعریف می‌شوند ولی تعریف نمی‌کنند. اشاره به چیزی ندارند، تصور چیزی را به‌طور قاطع تداعی نمی‌کنند. هنرمند آن‌ها را انتخاب و به سلیقهٔ خود روی بوم نقاشی کنار هم

می‌گذارد و در نهایت، تنها در ترکیب است که انسجام پیدا کرده و از نظر تکنیکی یعنی انتخاب و ترتیب قرارگیری‌شان معنا پیدا می‌کنند (۱۹۶۶، ص. ۵۳).

۳-۴. رنگ‌ها در اصطلاحاتی با ساختار صفت و موصوف

رنگ‌ها همچنین در اصطلاحاتی با ساختار صفت و موصوف مانند موارد ذیل نقش مهمی ایفا می‌کنند، گاهی نیز با اسامی مختلف ترکیب شده و به صورت یک کلمه مرکب اصطلاحاتی را می‌سازند که حدس معنی آن‌ها دشوار می‌نماید. در این گروه، کلمات انتزاعی نیز به چشم می‌خورند که با ترکیب رنگ‌ها غنای خاصی به زبان بخشیده‌اند.

جدول ۲: رنگ‌ها در ساختار صفت و موصوف

Table 2: The Colors in Structure of Noun and Adjective

Arme blanche	سلاح سرد	Sang bleu	از خانواده اصیل بودن
Bulletin blanc	برگه رأی سفید	Rire jaune	خنده دروغین
Colère blanche	خشم فروخورده	Fièvre jaune ²²	تب زرد (بیماری یرقان)
Mariage blanc	ازدواج سفید	Film noir	فیلم ترسناک
Nuit blanche	شب بیداری	Bête noire	فرد، فکر یا چیزی که مورد نفرت است و ایجاد ترس می‌کند.
Vent blanc	بادی که در پی آن باران نباشد.	Idées noires	افکار منفی
Bas - bleu	زن تازه به دوران رسیده	Main verte	دست سبز
Colère bleue	خشم شدید	Fruit vert	میوه نارس / دختر نابالغ
Peur bleue	ترس شدید	Langue verte	زبان کوچه و بازار

در جدول شماره ۲، اصطلاحاتی که رنگ سفید در آن‌ها به‌کار رفته آرامش، خنثی بودن، بی‌رنگی و آنچه که معنای همیشگی خود را ندارد تداعی می‌کنند. برای مثال در شب‌بیداری، رنگ سفید نماد عدم پیوند بین شب و خواب است، در نتیجه نشانه ناهماهنگی بین این دو کلمه و خلاف انتظار معمول است، چراکه شب با خواب و سیاهی عجین است. در فارسی معنای صریح درک می‌شود، در صورتی که با توجه به معنای نمادین^{۳۳} سفید، در اصطلاح فرانسه معنای ضمنی مطرح است. برای مثال در «ازدواج سفید» که گرده‌برداری^{۳۴} از فرانسه است معنای ضمنی آن با اصطلاح این زبان تفاوت دارد. این اصطلاح در فارسی به معنای زندگی مشترکی است که در آن قرارداد شرعی و قانونی وجود ندارد، در حالی که در فرانسه به ازدواجی گفته می‌شود که به دلایل مختلف رابطه زناشویی در آن وجود ندارد. از «برگه رأی سفید» چنین برداشتی می‌توان داشت: بی‌طرفی رأی‌دهنده علی‌رغم شرکت در انتخابات.

رنگ آبی در ترکیب اصطلاحات جدول شماره ۲ نمایانگر شدت و حدت، گاهی اصالت یا تظاهر به آن است مانند زنان فرانسوی که در قرن نوزدهم با پوشیدن جوراب نازک به رنگ آبی تظاهر به اشراف‌زادگی می‌کردند. ادبیات ابتدای رمانتیسیم انواع رنگ آبی را به‌عنوان مد آن دوران (قرن هجدهم) رایج کرد، مثال بارز آن لباس آبی و زرد ورتتر است که گوته در *رمان رنج‌های ورتتر جوان* به توصیف آن می‌پردازد (ر.ک. گوته، ۱۷۷۴). گفتنی است که علاقه گوته به رنگ آبی به این رمان خلاصه نمی‌شود، نه‌تنها این رنگ در شعرهای دوران جوانی‌اش بسیار پربسامد است، بلکه وی آبی را در نظریه‌هایش رنگ اصلی تلقی می‌کند. درخصوص رنگ زرد، در پژوهشی دیگر چنین می‌خوانیم: «این رنگ تجلی ذهن تحلیل‌گر، نظم، تعادل، فصاحت و بلاغت است» (جلیلی مرند، ۱۳۸۵، ص. ۴۸). در اصطلاحات این جدول «خنده دروغین» تجسم موقعیتی است که در آن فرد صرفاً برای حفظ ظاهر خنده‌ای بر لب دارد. تب زرد یا یرقان بیماری است که در آن رنگ پوست به زردی می‌گراید، در نتیجه با واقعیت ارتباط دارد.

رنگ سیاه در فرهنگ *امثال و تعبیرات* روبر، اثر ری و شانتر (۱۹۸۸) این‌گونه تعریف شده است: «نماد افسردگی در افکار منفی، همچنین به معنای ضمنی فردی که به دل نشیند».

این رنگ بیانگر غم، اندوه، خشم و دشمنی است. علاوه بر تمام این موارد، رنگ سیاه شب بدون ستاره را تداعی می‌کند و نماد جهالت است. در ادبیات زبان‌های مختلف، این رنگ به صورت نمادین پربسامد است، برای مثال به برگزیده‌هایی از اشعار نجیب رضوان اشاره می‌کنیم.

« Je hisse
Le drapeau noir de la déchirure
Dans cette marche vers l'abîme inexorable. » (Redouane, 2018 b, p. 28)

در راه به سوی گودال بی‌انتها، برافراشتم پرچم سیاه جدایی را

« Ma voix est tremblante
Au fond d'un ton noir. » (Ibid., p. 34)

صدای من لرزان است از اعماق لحنی سیاه.

« Je refuse de continuer à m'égarer
Dans les nuits noires de ton absence. » (Ibid., p. 52)

دیگر تن نمی‌دهم به آوارگی در شب‌های سیاه نبود تو.

« Le jour s'achève dans larmes de regrets et de désolation,
Espérant renouveau à mon destin
Pour chasser malheurs d'une page noire. » (Ibid., p. 56)

روز به پایان می‌رسد با اشک‌های حسرت و پشیمانی‌ام، امیدوار به پاک شدن شوربختی‌ها از برگ سیاه سرنوشت.

چنانچه ملاحظه می‌کنیم، رنگ سیاه در این اشعار نماد جدایی، لحن حزن‌انگیز، شب‌های تار بدون یار و سرنوشتی که با شوربختی عجین شده است.

رنگ سبز در اغلب فرهنگ‌ها نماد طبیعت، آرامش، طرفداری از محیط زیست، تعادل، امید، برکت و سلامتی است. مونتگار به نقل از پیر لوتی نیز در رابطه با رنگ‌ها، هنگامی که از «سرزمین موعود» صحبت می‌کند، آن را «به رنگ سبز ملایم، سبز بهاری، سبز چمنزارهای اوایل بهار که پوشیده از درختان زیبای زیتون با سبزی پررنگ‌تر است» (۱۹۰۲، ص. ۲۱۳) توصیف می‌کند. همچنین رنگ سبز نشان‌دهنده نارس بودن، ناپختگی و بی‌تجربگی است، چنانچه در دو اصطلاح «دختر نابالغ» و «زبان کوچک و بازار» اشاره به ناپختگی جسمانی و دیگری زبانی است.

۴-۴. رنگ‌ها در مجاز^{۲۵}

گفتنی است که در برخی موارد این اصطلاحات موجز آمیخته با رنگ‌های مختلف به صورت مجاز به کار می‌روند:

جدول ۳: رنگ‌ها در مجاز

Table 3: The Colors in Metonymy

Blouses blanches	کادر پزشکی	Continent noir	قاره سیاه
Cols blancs	کارمندان اداری	Gueules noires	کارگران معدن
Or blanc	طلای سفید	Or noir	طلای سیاه
bleus-Casques	کلاه آبی‌ها	Or rouge	طلای سرخ
Cols bleus	کارگران	Continent vert	قاره سبز
Grande Bleue	اشاره به دریای مدیترانه	Habit vert	آکادمیسین فرانسوی

ساختار این اصطلاحات نیز اغلب متشکل از صفت و موصوف است. اصطلاحاتی که با این آرایه ادبی یعنی مجاز ساخته شده‌اند «بار فرهنگی - اجتماعی مهمی دارند، چراکه شامل عناصر فرهنگی و فرازبانی هستند. از آنجایی که شناخت واژگان مخصوص یک حوزه مستلزم داشتن دانش کافی در آن زمینه است، تصور می‌شود که فاصله میان دو سپهر ذهنی نویسنده و خواننده از موانع درک آن‌ها محسوب می‌شود» (جلیلی مرند و چاوشیان، ۱۴۰۰، ص. ۳۴).

رنگ‌های به کار رفته در اصطلاحات جدول شماره ۳ به زمینه‌های اجتماعی، علمی، پزشکی، اداری، نظامی، جغرافیایی، کشاورزی و صنعتی تعلق دارند. به عنوان مثال مجاز کادر پزشکی، کارمندان و کارگران رنگ لباس کارشان، مجاز مناطق جغرافیایی رنگ مسلط بر طبیعت آن‌ها مانند آبی نماد دریای مدیترانه، سبزی قاره اروپا به علت بارندگی‌های مداوم و مجاز محصولات صنعتی و کشاورزی مانند نفت و زعفران رنگ آن‌هاست. در رابطه با این موضوع، نادیا ژولین در فرهنگ *نمادها* چنین می‌نویسد: «کشف نمادها دنیای بسیار وسیعی

از تفکر و تأمل را به روی ما می‌گشاید، دنیایی که از منابع فرهنگی جوامع انسانی و تمدن‌های دیرینه سرچشمه می‌گیرد» (۱۹۸۹، ص. ۶). میزان آشنایی ما با زبان‌ها و فرهنگ‌های دیگر کمک به رمزگشایی از مضامین پنهان در نمادها می‌کند، چراکه «نماد واقعیتی است آشکار و ملموس، گاهی نیز نهان، نشانی بارز که بیانگر ایده‌های انتزاعی است و درک آن در برخی مواقع برای بشر آسان نیست» (همان). دربارهٔ مثال‌های این مبحث می‌توان به قدرت بصری انسان نیز اشاره کرد که نقش بسیار مهمی در خلق این مجازها دارد. لوریدر اذعان می‌کند: «زمانی که پیوند میان فرد و موضوع مورد نظر مطرح است، قدرت بصری مهم تر از قدرت نوشتار به نظر می‌رسد» (۱۹۹۷، صص. ۲۶۲ - ۲۶۳).

از نظر کلاور زوگیو نمادها دو دسته‌اند: «نماد فرهنگی» و «نماد زبانی»^{۲۶}. این زبان‌شناس معتقد است که یکی از مشخصات اساسی ضرب‌المثل‌ها، برخلاف اشکال دیگر گفتمان، زبان آن است: زبان ایماژ است که مبتنی بر نشانه‌های برگرفته از واقعیت بوده و به صورت مجازی به کار می‌روند. نقش معنایی ثانویه‌ای که به وسیلهٔ این نشانه‌ها در ضرب‌المثل‌ها نمایان می‌شود از آن‌ها تصاویری به وجود می‌آورد، پایه‌ای ذهنی و معنایی به جملات مورد نظر می‌دهد و ماهیت انتزاعی آن‌ها را به صورت نمادین مشخص می‌کند. اجزای تشکیل‌دهندهٔ این جملات هر یک از معنایی برخوردارند که فرهنگ زبان به آن‌ها بخشیده است (۲۰۰۹، ص. ۳۱۱).

۴-۵. رنگ‌ها در عرصهٔ سیاست

رنگ‌ها در عرصهٔ سیاست نیز ظاهر می‌شوند و بیانگر گرایش‌های سیاسی، حزبی و ایدئولوژیکی و غیره هستند.

جدول ۴: رنگ‌ها در عرصه سیاست

Table 4: The Colors in Politic

Révolution Blanche	انقلاب سفید	Les Khmers rouges	خمرهای سرخ
Révolution Orange	انقلاب نارنجی	Les Rouges	اشاره به کمونیست‌های شوروی سابق
Armée rouge	ارتش سرخ	Les Verts	اشاره به حزب سبز در اروپا

انقلاب‌ها و جنبش‌ها نیز با دنیای رنگ‌ها غریبه نیستند و اغلب به دلایل خاص خودشان با رنگی شناخته می‌شوند، مانند انقلاب سفید (بهمن ۱۳۴۱) در زمان پهلوی دوم در ایران که به انقلاب شاه و مردم نیز معروف است. این حرکت به نام یک سلسله اقدام اقتصادی و اجتماعی شامل اصولی نوزده‌گانه بود که در دوره سلطنت محمدرضا پهلوی و با یاری نخست‌وزیران وقت علی امینی، اسدالله اعلم، حسنعلی منصور و امیرعباس هویدا در ایران به تحقق پیوست. شاه این اصلاحات را انقلاب سفید نامید، زیرا ادعا داشت که مسالمت‌آمیز و بدون خونریزی بوده است (ر.ک. کتاب گوشه‌هایی از تاریخ معاصر ایران، رسول مهربان، ۱۳۶۱).

انقلاب نارنجی در اوکراین در نوامبر ۲۰۰۴ آغاز و در ژانویه ۲۰۰۵ به پیروزی رسید. در این انقلاب رنگین، دو نامزد ریاست جمهوری، ویکتور یانوکوویچ^{۲۷} (مورد حمایت روسیه) و ویکتور یوشچنکو^{۲۸} (مورد حمایت مردم اوکراین) به رقابت پرداختند. طرفداران نامزد دوم در اعتراض به نتیجه انتخابات و در بسیجی همگانی، پرچم‌های نارنجی به دست در بیست و دوم نوامبر ۲۰۰۴ به خیابان‌ها ریختند. در رابطه با این انقلاب، نجیب رضوان چنین می‌نویسد:

انقلاب نارنجی چشم‌انداز تغییرات اساسی در جهت احقاق حقوق مردم به‌پا خاسته بود، بدین ترتیب خشونت و درگیری با نیروهای انتظامی در آن به چشم نمی‌خورد و آرامش خاصی بر آن حاکم بود. رنگ نارنجی بر پرده نمایش در میدان، لباس‌ها، پرچم‌ها، شال‌ها و چادرهای تظاهرکنندگان حضور داشت (۲۰۱۸a، ص. ۵۷).

گفتنی است که نارنجی در میان رنگ‌ها از طول موج بسیار بالایی برخوردار بوده و در هر محیطی به وضوح به چشم می‌خورد، بدین ترتیب می‌تواند دلیل خوبی برای انتخاب انقلابیون اوکراینی باشد.

۴-۶. رنگ‌ها در مفاهیم انتزاعی

رنگ‌ها در مفاهیم انتزاعی نیز نقش مهمی ایفا می‌کنند:

جدول ۵: رنگ‌ها در مفاهیم انتزاعی

Table 5: The Colors in Concept Abstract

Idées noires	افکار منفی
Main verte	دست سبز
Voir la vie en rose	خوش‌بین بودن

گفتنی است که در مثال‌های جدول شماره ۵، اصطلاحات کلمه به کلمه معنا ندارند و به گفته برمن، «در ساختارهایی مشابه دارای معنی می‌شوند: نه گرت‌برداری است نه بازآفرینی، بلکه به بازی دال‌ها باید دقت کنیم» (۱۹۹۹، ص. ۱۴). در این اصطلاحات، رنگ سیاه نمایانگر منفی بودن، سبز نماد طبیعت پرتراوات و صورتی به‌عنوان یک رنگ ملایم، نماد مهربانی و امید است. همچنین به عقیده روان‌شناسان، صورتی به‌عنوان رنگی بسیار مثبت، در ذهن انسان سلامتی، رفاه و آرامش را تداعی می‌کند. گفتنی است که «افکار منفی» هم در جدول شماره ۱ در لیست اصطلاحات با ساختار صفت و موصوف به‌کاررفته و هم در بخش مفاهیم انتزاعی، چراکه به نظر ما دارای هر دو خصوصیت است.

مفاهیم انتزاعی آمیخته با رنگ‌ها در ادبیات کشورهای مختلف نیز جایگاه خاص خود را دارند، گرچه اغلب در چهارچوب اصطلاحات نمی‌گنجند، ولی از لحاظ فرهنگی و نمادین دارای وجوه مشترک با این زمینه از زبان هستند. در این بخش، به چند مثال از گوستاو فلوبر استناد می‌کنیم که در رمان *مادام بوواری* به انتقاد از مکتب رمانتیسیم می‌پردازند. در این رمان، رنگ آبی در جای جای زندگی شخصیت زن داستان، اما، به چشم می‌خورد، از آشنایی با همسر آینده‌اش، صحنه‌ای که اما پیراهن آبی بر تن و شارل کراوات آبی بر یقه دارد تا خودکشی اما که در اثر استعمال دارو زبانش رنگی متمایل به آبی پیدا می‌کند (ر.ک. رمان *مادام بوواری*).

Quand Charles Bovary arrive à la ferme, c'est Emma qui le reçoit, vêtue d'une « robe de mérinos bleu garnie de trois volants », lui, le médecin portait une « cravate de soie bleue ».

وقتی شارل بوواری پزشک به مزرعه می‌رسد، اما با «پیراهن مریوس آبی دارای سه والان» به پیشواز او می‌رود که «کراوات ابریشم آبی» دارد.

Des gouttes suintaient sur sa langue bleuâtre, qui semblait comme figée dans l'exaltation d'une vapeur métallique.

از زبان مایل به آبی‌اش قطراتی بیرون می‌زد مانند تکه فلزی که بخار از آن بلند می‌شود.

در ادبیات، نگاه دیگری نیز به موضوع رنگ وجود دارد.

به گفته بنونیست رنگ تنها از طریق فرم که خود حامل معناست در نقاشی مفهوم پیدا می‌کند، ولی در ادبیات این گونه نیست: رنگ بُعد احساسی خود را از دست می‌دهد تا در سیستم معنایی زبان جذب شود و این عامل باعث می‌شود بعضی از نویسندگان مسحور رنگ شوند. در واقع، همان بعد احساسی است و نه قدرت نمادینی که در سیستم معناشناسانه ادبیات یا تصویرگری وجود دارد (مالیه، ص. ۷۸)

همچنین، «رنگ چالشی برای نویسنده بوده و نشان دادن آن به اندازه تجربه غیر قابل بیان بودن آن در زبان حائز اهمیت است. رنگ راهی برای رهایی از باورهای شخصی درباره آن و ارتباط گرفتن با دنیاست» (همان، ۷۹).

بیشتر افراد بینا در میان رنگ‌ها زندگی و کار می‌کنند و می‌اندیشند، بدانند یا نه، بخواهند یا نه، نظامی از رنگ‌ها و کارکردهای رنگ‌ها و منطقی رنگین یعنی نمادگرایی رنگ‌ها فکر و ذکر آن‌ها را به خود مشغول می‌کند. رنگ‌ها درست یا غلط سرچشمه یا انگیزه برخی احساسات و پاسخ‌های حسی، روانی و شناختی محسوب می‌شوند (وینگشتاین، ۱۹۸۹، ترجمه لیلی گلستان، ۱۳۷۹، ص. ۱۶۵).

۴-۷. رنگ‌ها در اصطلاحات با ساختار مصدر فعل

پس از طبقه‌بندی که برای اصطلاحات دارای نام رنگ‌ها انجام دادیم، لازم است که از گروه مهمی نیز صحبت کنیم که در طبقه‌بندی گومز - ژوردانا فراری در گروه اول قرار دارند؛ یعنی ساختار نحوی آن‌ها با مصدر فعل است ولی نسبت به جایگاه‌شان در جمله، فعل صرف می‌شود.

جدول ۶: رنگ‌ها در اصطلاحات با ساختار مصدر فعل

Table 6: The Colors in Terminology with Verb Source Structure

Ne pas lever le petit doigt	دست به سیاه و سفید نزدن
Faire grise mine à qqn	ترشروی کردن، روی خوش نشان ندادن

Promettre la lune ; Promettre monts et merveilles	در باغ سبز نشان دادن
Donner le feu vert à qqn	چراغ سبز نشان دادن
Etre comme un coq en pâte	نازک نارنجی بودن

بر عکس دیگر طبقه‌بندی‌های مقاله حاضر که نام رنگ‌ها اغلب در اصطلاحات فرانسه بیشتر به چشم می‌خورد، در این گروه معادل‌های فارسی بیشتر با نام رنگ‌ها استفاده شده‌اند. به‌عنوان مثال در اصطلاح «دست به سیاه و سفید نژدن»، این دو رنگ نمایانگر دو سوی افراط است، در صورتی که در معادل فرانسوی آن فرد حتی انگشت کوچک خود را هم به نشانه انجام عملی تکان نمی‌دهد. «ترشروی کردن» در فرانسه با رنگ طوسی نشان داده شده است. به گفته ژولین، «طوسی رنگی است مبهم با تعابیر مختلف که نمایانگر ضعف جسمی و ذهنی در افراد بیمار و افسرده، نماد خودخواهی، عدم تعهد، خودشیفتگی و تعبیر آن در خواب و رؤیا، افراط در بی‌تفاوتی، سردی و نیاز به آرامش داشتن است» (۱۹۸۹، ص. ۹۲). دادن وعده‌های دروغین با «نشان دادن در باغ سبز» است. در واقع، سبز «دارای قدرت تولید و احیاست، زیرا انرژی خورشید را می‌گیرد و به عناصر حیاتی تبدیل می‌کند. همچنین این رنگ نماد تجدید حیات معنوی است» (همان، ص. ۸۹). طبعاً، وعده باغ سرسبز برای مخاطب بسیار وسوسه برانگیز است و باور آن آسان می‌نماید. اصطلاح «چراغ سبز نشان دادن» گرت‌برداری از زبان فرانسه است که به همان معنا در فارسی به کار می‌رود و در مقابل چراغ قرمز است که حد و مرزها و ممنوعیت‌ها را خاطر نشان می‌سازد. اصطلاح «نازک نارنجی بودن» درباره افرادی به کار می‌رود که در آسایش، رفاه کامل و به دور از دغدغه‌های مادی و معنوی زندگی می‌کنند. معادل تحت‌اللفظی آن در فرانسه «خروسی است که داخل خمیر باشد» یعنی در جایی گرم و نرم. با مراجعه به فرهنگ اصطلاحات و عبارات روبیر، متوجه شدیم که قبل از این اصطلاح چنین می‌گفتند: «خروسی که داخل سبب یا خروسی که داخل چمدان باشد»^{۲۹}، زیرا مزرعه‌داران برای فروش ماکیان، آن‌ها را داخل سبب گذاشته و به بازار می‌بردند و برای اینکه سالم به مقصد برسند، خیلی مراقب بودند.

۵. نتیجه

در این پژوهش با دنیای رنگها در زمینه گسترده‌ای از زبان و زبان‌شناسی آشنا شدیم و با توجه به تنوع آن‌ها و جهت نظم بخشیدن به متن مقاله، این امثال و تعبیرات رنگین را بنا بر ابتکار خود در گروه‌های مختلف گنجانیدیم از جمله رنگها در استعاره مفهومی، اصطلاحات با ساختار صفت و موصوف، مجاز، عرصه سیاست، مفاهیم انتزاعی، و اصطلاحات با ساختار مصدر فعل.

علاوه بر تحلیل و بررسی نقش نمادین نام رنگها در اصطلاحات هر گروه، با تأمل بر نقاط اشتراک و افتراق آن‌ها در دو زبان که از سؤالات آغازین پژوهش ماست، با استناد به طبقه‌بندی گومز ژوردانا فراری به ساختار نحوی آن‌ها نیز پرداختیم. در واقع به جز اصطلاحاتی که با ساختار مصدر فعل در گروه استعاره مفهومی که معمولاً با فعل «بودن و شدن» در فارسی و «être et devenir» در فرانسه، و گروه آخر تحت عنوان اصطلاحات که با مصدر فعل ساخته می‌شوند، در سایر گروه‌ها ساختار اصطلاحات دو زبان شباهت زیادی دارند. البته وجود استثناها از جمله این مثال‌ها را نمی‌توان نادیده گرفت: «Voir la vie en rose» «خوشبین بودن»، «Habit vert» «آکادمیسین فرانسوی»، «bleu - Bas» «زن تازه به دوران رسیده»، «Gueules noires» «کارگران معدن» و غیره. علی‌رغم تفاوت‌های واژگانی در ساختار صفت و موصوفی دو زبان، در معادل‌های فارسی می‌توان احساساتی را که رنگ‌های به‌کار رفته در چنین اصطلاحات فرانسوی القا می‌کنند به راحتی دریافت.

از لحاظ نمادین بودن رنگها در استعاره‌های مفهومی دو زبان، معمولاً مشابه و وجه تشبیه مشترک است، ولی در اغلب موارد «مشبه به» در فارسی و فرانسه یکی نیست، چراکه فاصله فرهنگی دو زبان در برخی موارد موجب این تفاوت می‌شود، به‌عنوان مثال در فارسی رنگ چهره مانند «زردچوبه» به زردی می‌گراید، در حالی که «مشبه به» در فرانسه «میوه به، لیمو و نوعی شمع که از پیه حیوانی درست شده» است. در اصطلاحات فرانسه که با ساختار صفت و موصوف هستند، برای بیان «شب‌بیداری، خشم فروخورده، خشم شدید، خنده دروغین، اصالت خانوادگی و غیره» از رنگ‌های سفید، آبی و زرد استفاده شده، در صورتی که معادل این اصطلاحات فارسی کم‌تر با رنگ ترکیب شده‌اند، ولی اغلب نماد رنگ را در خود

دارند، مانند «فیلم ترسناک» که در فرانسه با رنگ سیاه مطرح است یا «نابالغ بودن دختر» که در زبان فرانسه این خصوصیت با رنگ سبز به معنای نارس بودن مشخص شده است، البته استثناهایی هم در فارسی وجود دارد مانند «تب زرد، دست سبز» و غیره.

در بخش مجاز نیز معمولاً اصطلاحات فرانسه با معادل‌های فارسی هم‌رنگ هستند و این رنگ‌ها بار فرهنگی - اجتماعی هر دو زبان را تداعی می‌کنند. ناگفته نماند که در برخی موارد، در فارسی به جای استفاده از «لباس سفیدها، لباس آبی‌ها» و موارد دیگر، به نام مشاغل اکتفا می‌کنیم، ولی هم‌زمان یونیفرم آن‌ها نیز در ذهن‌مان نقش می‌بندد. در عرصه سیاست هم اغلب رنگ‌ها در سطح بین‌المللی نمادین می‌شوند و به همان نام در هر زبانی قابل استفاده‌اند. در مفاهیم انتزاعی نیز به اعتقاد ما رنگ‌ها نقش نمادین خود را ایفا می‌کنند، برای مثال منفی و بدبین بودن، در یأس و ناامیدی به سر بردن سیاهی را در ذهن ما تداعی می‌کند و بر عکس، خوش‌بینی، عشق به زندگی و لذت بردن از جنبه‌های مختلف آن وجود رنگ صورتی در اصطلاحات را توجیه می‌کند، چراکه این رنگ بیانگر ملایمت، زیبایی، آرامش و نشاط است.

درخصوص رنگ، مرلو پونتی به نقل از سزن، نقاش فرانسوی، اظهار می‌کند «رنگ فضایی است که در آن مغز انسان و جهان بیرون به یکدیگر می‌پیوندند» (۱۹۶۶، ص. ۶۶).

دیدگاه مرلوپونتی به نظر ویرزبیکا، که در بخش چهارم مقاله به آن اشاره شده، مبنی بر ادراک ما از رنگ‌ها از طریق عملکرد مغز و ارتباط آن با دنیای بیرون، نزدیک است. به نظر می‌رسد درک ما از رنگ‌ها در اصطلاحات جایی میان نظریه کی و مک دنیل و دیدگاه ویرزبیکا قرار گرفته باشد: دو نظریه‌پرداز اول به درک مشترک انسان از رنگ‌ها به دلیل شباهت عملکرد سیستم عصبی و بیولوژیکی معتقد بوده که دیگری ارتباط ادراک ما از رنگ و عملکرد سیستم عصبی را غیرمستقیم می‌داند. برای مثال رنگ‌هایی مانند آبی (آسمان و دریا)، سبز (طبیعت)، قرمز (خون و آتش)، سیاه (خشم، غم و غصه)، سفید (آرامش، پاکی) و غیره مفاهیم مشترکی را در ذهن انسان تداعی کرده و مطابق نظریه کی و دنیل در عملکرد سیستم عصبی و بیولوژیکی ریشه دارد، اما حضور نام رنگ‌ها در اصطلاحات مانند آنچه ویرزبیکا معتقد است در رابطه با محیط بیرون (جغرافیا، تاریخ، جامعه، فرهنگ و غیره) دارای معنا و مفهوم می‌شوند.

۶. پی‌نوشت‌ها

1. sens connotatif
2. sens dénotatif
3. *Dictionnaire des Expressions et Locutions*
4. *Expressions et proverbes thématiques*
5. Ludwig Wittgenstein
6. the meaning of color terms: Semantics, culture and cognition
7. signe - phrase
8. registre de langue
9. Argot
10. familier
11. littéraire
12. structure proverbiale
13. structure binaire
14. phrase canonique
15. phrase averbale
16. pronom relatif
17. le moule
18. langage
19. langue
20. comparaison codifiée
21. le cierge
22. Ictère ou son nom courant jaunisse
23. sens symbolique
24. calque
25. métonymie
26. symbole culturel et symbole langagier
27. Victor Louchtchenko
28. Victor Lanoukovitch
29. etre comme un coq en panier/ Etre comme un coq de bagage

۷. منابع

- فارسیان، م.ر.، و فسقوری، آ. (۱۳۹۵). بررسی متغیرهای فرهنگی و ارتباطات میان ایرانیان و فرانسویان براساس الگوهای زبانی. *جستارهای زبانی*، ۷ (۷)، ۱۷۳ - ۱۹۵.
- لطافتی، ر. حسن زاده، ف. و معلمی، ش. (۱۳۹۰). درک واقعیت فرهنگی متن در گذار از ترجمه. *جستارهای زبانی*، ۲ (۲)، ۱۶۵ - ۱۸۳.

- مهربان، ر. (۱۳۶۱). *تاریخ معاصر ایران*. تهران: عطار.
- ویگنشتاین، ل. (۱۳۷۸)، چاپ نهم (۱۳۹۳). *درباره رنگ‌ها*. ترجمه ل. گلستان (۱۳۹۹). تهران: نشر مرکز.
- Benveniste, E. (1966). *Problèmes de linguistique générale*. Gallimard.
- Berman, A. (1999). *La traduction et la lettre ou l'auberge du lointain*. Seuil.
- Bourkhis, R. (2010). *Bleu nouvelles*. L'Harmattan.
- Claver Zouogbo, J. P. (2009). *Le proverbe entre langues et cultures*. Peter Lang (Editions scientifiques européennes).
- Djalili Marand, N. (2006, 7e édition 2019). *Expressions et proverbes thématiques*. SAMT.
- Djalili - Marand, N., & Chavoshian, Sh. (2020). Métonymie et synecdoque : éléments culturels dans les textes économiques. *Etudes de la Langue Française*, 23 (12), 33–48.
- Eco, U. (2007). *Dire presque la même chose*. Grasset.
- Flaubert, G (1972). *Madame bovary*. Gallimard.
- Goethe, J (1774). *Die Leiden des Jungen Werthers*. Leipzig. (Accessible sur https://l-ocre-bleu.fr/histoiredelartetartistes/romantique-et-fleur-bleue_
- Gomez - Jordana Ferary, S, (2012). *Le proverbe : vers une définition linguistique*. L'Harmattan.
- Julien, N. (1989). *Dictionnaire des symboles : De tous les jours et de tous les pays*. Marabout.
- Kleiber, G. (1999). Les proverbes : sens et dénomination, Le proverbe, un pro... nom?. *Nouveaux cahiers d'allemand*, 17(3), 515– 531.
- Koekelberg, J. (2003). *Les techniques du style (Vocabulaire, figure de rhétorique, syntaxe, rythme)*. Nathan.
- Le Rider, J. (1997). *Les Couleurs et les mots*. PUF.

- Mallier, C. (2005). Peut - être ce chat jaune est - il toute la littérature: pour une lecture non sémiotique de la couleur chez Ernest Hemingway. *Revue française d'études américaines*, 105, 77–92.
- Merleau - Ponty, M. (1966). *Sens et Non - sens*. Gallimard.
- Montagnard, E. (1902). La vision des couleurs dans la littérature contemporaine. *Bulletin de la Société d'anthropologie de Lyon*, 21, 211–220.
- Redouane, N. (2018 a). *California Dream*. Libertés numériques.
- Redouane, N. (2018 b). *L'été de la grande perte*. L'Harmattan.
- Rey, A., & Chantreau, S. (1988). *Dictionnaire des Expressions et Locutions Robert*. Robert.
- Vanoncini, A. (2004). Balzac et les couleurs. *L'Année balzacienne*, 1(5), 355–366. (Accessible sur <https://www.cairn.info/revue-1-annee-balzacienne-2004-1-page-355.htm>)
- Pommier, E. (2016). *Notes sur la couleur dans la littérature artistique de la renaissance en Italie*. France: Presses universitaires de Rennes <https://books.openedition.org/pur/29172?lang=en>

References

- Benveniste, E. (1966). *Problems of General Linguistics*. Gallimard Coll. Tel. [In French].
- Berman, A. (1999). *Translation and the letters or a far-distant inn*. Seuil.
- Bourkhis, R. B. (2010). *Short stories*. L'Harmattan [In French].
- Claver Zouogbo, J.P. (2009). *The Proverbs between the languages and cultures*. Peter Lang (The European Scientific Editions). [In French].
- Djalili Marand, N. (2019). *Thematic expressions and proverbs*. 2006, 7th edition; SAMT. [In French].

- Djalili Marand, N., & Chavoshian, Sh. (2020). Metonymy and synecdoche: cultural elements in the economic texts. *French Language Studies*, 23(12), 33–48. [In French].
- Eco, U. (2007). *Say almost the same thing*. Grasset. [In French].
- Farsian M, & Fesanghari, A. (2017). Exploring the cultural variables in the communications between the Iranian and the French based on language patterns. *Language Related Research*, 7(7), 173–195. [In Persian].
- Flaubert, G. (1972). *Madame Bovary*. Gallimard. [In French].
- Goethe, J. (1774). *Die Leiden des Jungen Werthers*. Leipzig. (Available on <https://l-ocre> –[In French].
- Gomez S, Ferary J. (2012). *The proverb: toward a linguistic definition*. L’Harmattan. [In French].
- Julien, N. (1989). *Dictionary of the symbols: Of all the days and all the countries*. Marabout. [In French].
- Kleiber, G. (1999). The proverbs: meaning and denomination, Proverb, a pro...noun?, *Nouveaux cahier d’allemand*, 17(3), 515–531. [In French].
- Koekelberg, J. (2003). *The techniques of literary styles (vocabulary, figures of speech, syntax, rhythm)*. Nathan. [In French].
- Le Rider J. (1997). *The Colors and the words*. PUF. [In French].
- Letafati R., Hassanzadeh, F., & Moallemi, S. (2011). Understanding the cultural reality of the texts through translation. *Language Related Research*, 2(2), 165–183. [In Persian].
- Mallier, C. (2005). Maybe the yellow cat is the entire literature: For a non-semiotic interpretation of colors by Ernest Hemingway, *French Journal of the American Studies*, 105, 77–92. [In French].
- Mehraban, R. (1982). *The Contemporary History of Iran*. Otarod. [In Persian].

- Merleau-Ponty, M. (1966). *Sense and Nonsense*. Gallimard. [In French].
- Montagnard, E. (1902). Appearance of colors in the contemporary literature, *Journal of the Anthropology Society of Lyon*, 21, 211–220. [In French].
- Pommier, E. (2016). *Remarks on color in the artistic literature of Renaissance in Italy. France: Presses universitaires de Rennes*
<https://books.openedition.org/pur/29172?lang=en>
- Redouane, N. (2018 a.). *California Dream*. Libertes numeriques. [In French].
- Redouane, N. (2018 b.). *Summer of the great loss*. L’Harmattan. [In French].
- Rey, A, & Chantreau, S. (1988). *Robert Dictionary of the Expressions and Idioms*. Robert. [In French].
- Vanoncini_ A. (2004). Balzac and the colors. *The Balzacian Year*, 1(5), 355–366. (Available on <https://www.cairn.info/revue-1-annee-balzacienne - 2004 -1-page -355.htm>). [In French].
- Wierzbicka A. (1990). The Meaning of color terms: Semantics, culture, and cognition. *Cognitive Linguistics, Australian National University*, 1(1), 99-150. DOI:10.1515/cogl.1990.1.1.99
- Wittgenstein L. (1999). *About the colors.*, 9th edition 2014; Translated by Golestan L. 2020; Markaz. bleu.fr/histoiredelartetartistes/romantique –et –fleur –bleue [In Persian].

دوماهنامه بین‌المللی

۱۵، ش ۴ (پیاپی ۸۲)، مهر و آبان ۱۴۰۳، صص ۴۰۹-۴۴۱

مقاله پژوهشی

<http://dorl.net/dor/20.1001.1.23223081.1401.0.0.173.5>

رنگها از دیدگاه بینافرهنگی در امثال و تعبیرات فارسی و فرانسوی

ناهید جلیلی مرند^{۱*}، شراره چاوشیان^۲

۱. استاد گروه زبان فرانسه، دانشگاه الزهراء، تهران، ایران

۲. دانشیار گروه زبان فرانسه، دانشگاه الزهراء، تهران، ایران

پذیرش: ۱۴۰۱/۰۲/۲۰

دریافت: ۱۴۰۰/۱۲/۲۵

چکیده

پژوهش حاضر که با روشی تحلیلی - کتابخانه‌ای انجام شده به تحلیل نقش‌های مختلف رنگها در اصطلاحات فرانسه و فارسی پرداخته است. از یک سو، این اصطلاحات در زمینه زبان‌شناسی خصوصاً از لحاظ واژگان و ساختار نحوی، و از سوی دیگر نمادهای پنهان و آشکار آنها از دیدگاه بینافرهنگی مورد بررسی قرار گرفته‌اند. در واقع، نویسندگان جهت آگاهی از اشتراک و افتراق نقش رنگها در اصطلاحات مورد نظر دو زبان و ایجاد نظم و انسجام در متن مقاله، آنها را به ابتکار خود در شش گروه بدین ترتیب طبقه‌بندی کرده‌اند: استعاره مفهومی، اصطلاحات با ساختار صفت و موصوف، مجاز، عرصه سیاست، مفاهیم انتزاعی و اصطلاحات با ساختار مصدر فعل. گفتنی است که با مراجعه به کتابها و فرهنگهای تخصصی، پیکره پژوهش متشکل از اصطلاحات واجد شرایط برای هر گروه جمع‌آوری و برای هر یک از آنها معادل‌یابی در زبان مقصد انجام گرفته است. علاوه بر بررسی هر اصطلاح، مولفان مقاله با استناد به نظرهای زبان‌شناسان، مطالعه تحلیلی از مثالها ارائه داده‌اند. همچنین، با مراجعه به کتاب *ضرب‌المثل: به سوی یک تعریف براساس زبان‌شناسی* (2012) اثر سونیا گومز - ژوردانا فراری ساختار نحوی مثالهای پیکره پژوهش مورد بررسی قرار گرفته است.

واژه‌های کلیدی: امثال و تعبیرات، بینافرهنگی، رنگ، زبان و فرهنگ، نماد.

۱. مقدمه

امثال و تعبیرات هر زبانی در زمینه‌های متعدد خلق شده که حاوی موضوعات مختلف و بیانگر مطالب جالب و آموزنده است، چراکه حاصل تجربیات نسل‌های زیادی بوده و خواهد بود. انسان (جنسیت و اعضای بدن)، حیوانات، گیاهان، طبیعت، اعداد، رنگ‌ها، اسامی خاص، مناطق جغرافیایی و غیره از واژگان کلیدی اصطلاحات و ضرب‌المثل‌ها به‌شمار می‌روند. این درون‌مایه‌ها نقش بسزایی در خلق معنای اصطلاحات دارند: گاه معنای ضمنی^۱ و گاه معنای صریح^۲، گاه بیانگر فرهنگ یا مذهب خاصی و گاهی به‌صورت نمادین ظاهر می‌شوند. هر نقشی که در اصطلاح ایفا کنند، برای درک معنای آن، خواننده یا شنونده باید این مفاهیم را بشناسد، در غیر این صورت درک متن یا سخن مخاطب برایش دشوار یا غیرممکن خواهد بود.

رنگ‌ها در زندگی روزمره انسان حضوری پررنگ دارند و نقش‌های مهمی در عرصه‌های گوناگون ایفا می‌کنند: نشانگر گرایش‌های سیاسی - اجتماعی هستند، می‌توانند نمایانگر شخصیت هر یک از ما و گویای احساساتمان در شرایط روحی و جسمی مختلف باشند. اهمیت رنگ‌ها به حدی است که حتی بخش قابل‌توجهی از امثال و تعبیرات زبان‌های زنده دنیا را به خود اختصاص داده‌اند. با توجه به ارتباط آن‌ها با این حوزه زبان و زبان‌شناسی، بر آن شدیم تا پژوهشی در این زمینه انجام داده و پاسخی قانع‌کننده برای سؤال‌های خود بیابیم: رنگ‌های به‌کار رفته در امثال و تعبیرات از منظر مطالعات بینا فرهنگی فارسی و فرانسوی ما را به این نتیجه خواهد رساند که این عناصر در پیوند با نمادها در برانگیختن احساسات مختلف عملکرد یکسانی دارند؟ کاربرد رنگ‌ها در این دو فرهنگ به یک میزان ارتباط میان گوینده و مخاطب ایجاد می‌کند؟

تصور می‌کنیم که با توجه به اختلافات فرهنگی، تمامی رنگ‌ها در دو فرهنگ عملکرد یکسانی ندارند، اما هر یک در زبان مبدأ خود به درک بهتر و عمیق‌تر موضوع در فضای تعامل منجر می‌شود.

روش پژوهش بر این اصل مبتنی است که با مراجعه به فرهنگ‌های تخصصی و کتاب‌هایی در این زمینه از جمله فرهنگ اصطلاحات و عبارات^۳، اثر آلن ری و همکار، همچنین

امثال و تعبیرات موضوعی (به زبان فرانسه)؛ اثر ناهید جلیلی مرند، تعدادی از اصطلاحات و ضرب‌المثل‌هایی را به شکلی هدفمند برای پیکره کار خود انتخاب کرده‌ایم: این اصطلاحات دربرگیرنده رنگ‌های مختلفی هستند که انسان، حالات روحی و روانی‌اش، عقاید، افکار، سلیقه، خرد جمعی و غیره هستند. این بررسی تحلیلی بینا فرهنگی در زمینه واژگانی، نمادی و فرهنگی دو زبان با استناد به نظریات زبان‌شناسان و نظریه‌پردازانی مانند گومز - ژوردانا فراری، کلیبر، اکو، لوتی، بنونیست، لوریدل، ریپل، ویتگنشتاین و مخصوصاً با مراجعه به کتاب *ضرب‌المثل: به سوی یک تعریف براساس زبان‌شناسی* (2012) اثر گومز - ژوردانا فراری است. انتظار می‌رود نتیجه این مطالعه وجوه اشتراک و افتراق رنگ‌ها در اصطلاحات دو زبان را نمایان سازد.

۲. پیشینه تحقیق

بی‌شک پژوهش‌های بسیاری در زمینه رنگ‌ها از یک سو و امثال و تعبیرات از سوی دیگر انجام گرفته است. ابتدا لازم می‌دانیم به چند اثر در این دو زمینه اشاره کنیم، ولی با جست‌وجو در بانک‌های اطلاعاتی مختلف عناوین آثاری که در آن‌ها این دو زمینه در ارتباط با یکدیگر موضوع پژوهش قرار گرفته‌اند مشاهده نشد. از پژوهشگران پیشرو در زمینه رنگ‌ها می‌توان به مونتاگار اشاره کرد که آثارش در اوایل قرن بیستم به چاپ رسیده است؛ از جمله مقاله‌ای تحت عنوان «رنگ‌ها در منظر ادبیات معاصر». به عقیده وی، دیدن رنگ‌ها به مغز ما مربوط می‌شود نه به چشم‌مان: بدین ترتیب، «دریافت معنای رنگ‌ها نزد افراد بسیار متنوع است [...] و این مسئله به اشخاص بستگی دارد، شعرا رنگ‌ها را به سلیقه خود می‌بینند ولی نقاش‌ها آنچه را که می‌بینند ترسیم می‌کنند، شاید مکتبی که به آن تعلق دارند نیز با این موضوع ارتباط دارد» (۱۹۰۲).

کتاب *درباره رنگ‌ها* اثر لودویگ ویتگنشتاین، فیلسوف اتریشی، به زبان آلمانی نخستین بار در سال ۱۹۷۷ به چاپ رسیده و به زبان‌های مختلف ترجمه شده، ترجمه فارسی آن از روی چاپ سوم فرانسوی این کتاب توسط لیلی گلستان انجام گرفته است. این کتاب

«مجموعه‌ای از اشارات پراکنده به فلسفه، زبان، نقاشی و رنگ‌ها که از سایر آثار او کم‌تر شناخته شده و به‌ندرت به‌صورت مستقل مورد بحث قرار گرفته» (ویتگنشتاین، ۱۹۷۷، ترجمه لیلی گلستان، ص. ۱۲۰) را در اختیار خواننده قرار می‌دهد. در واقع، نویسنده به آنچه مربوط به پژوهش ما می‌شود نپرداخته است. در پشت جلد این اثر چنین می‌خوانیم: «ویتگنشتاین در این کتاب قصد روشن کردن منطق مفاهیم مربوط به رنگ را دارد از قبیل تمایز میان رنگ سطح‌ها و رنگ مواد می‌کوشد پیچیدگی این منطق را بنمایاند».

آبی (2010) عنوان کتابی است به زبان فرانسه اثر رضا بورخیس، نویسنده و شاعر تونس، که مجموعه‌ای از سیزده داستان کوتاه است. در این کتاب، نویسنده رنگ آبی را در اجزای طبیعت مانند «آسمان و دریا»، نمادهای سرزمینش «درها، پنجره‌ها و خانه‌های آبی»، لباس‌های زن مورد علاقه‌اش و غیره به‌کار برده است. برای مثال: «وارد خانه شد و خود را ابتدا در پاسیویی یافت که می‌توانست از آنجا آسمان را بنگرد، آسمانی که آبی‌تر از همیشه بود» (ص. ۲۸)؛ «دوست دارد که (دخترک) به او لبخند بزند، لبخندی کوچک، لبخندی که در آبی آسمان، رنگین‌کمان و ستاره‌ها را پدید می‌آورد» (ص. ۱۸)؛ «در آبی را باز کرد، دری که مانند یک زن دوست‌داشتنی به تو لبخند می‌زند» (ص. ۲۸)؛ «آبی همچنین علاوه بر وسعت بیکران آسمان، دریا و رویای مطلقش، شال ابریشمی ظریفی است که امروز صبح با کلماتی عاشقانه به او هدیه داد» (ص. ۳۱).

«یادداشت‌هایی درباره رنگ در ادبیات هنری رنسانس در ایتالیا» به قلم ادوارد پومیه، عنوان مقاله‌ای است که در سال ۲۰۱۶ منتشر شده است. همانطور که از عنوان آن پیداست، نویسنده به موضوع رنگ می‌پردازد که عامل اصلی ساختار داستان در ادبیات این کشور در دوران رنسانس است. «بالزاک و رنگ‌ها» عنوان مقاله دیگری است از آندره ونونچینی (2004) که در نشریه سال بالزاک به چاپ رسیده است. در قسمتی از این مقاله چنین برداشت می‌کنیم: از طرفی، بالزاک قصد ایجاد سیستمی را دارد همانند آنچه در کمدی انسانی می‌بینیم. در میان شاخه‌های مختلف این سیستم، افکاری وجود دارد که در صدد توصیف روند آفرینش هنری هستند. در این شرایط، درباره ارزش‌های زیبایی‌شناسی و فلسفی رنگ به‌عنوان ماده اصلی نقاشی بحث می‌شود.

مقاله «شاید این گریه زرد تمام ادبیات باشد: بازخوانی غیرمعناشناسانه رنگ نزد ارنست همینگوی» به قلم کلارا ملیه (2005) پژوهش دیگری در این زمینه است. در قسمتی از این مقاله آمده است: «درواقع میان تمام عناصر قابل رؤیت، رنگ خود را در معرض تفسیر معناشناسانه قرار نمی‌دهد، حتی در نقاشی که یک سیستم نشانه - معناشناسانه است».

در رابطه با واژه کلیدی «بینافرهنگی» در این پژوهش، به دو عنوان مقاله در نشریه جستارهای زبانی برخوردیم. اولین مقاله تحت عنوان «بررسی متغیرهای فرهنگی و ارتباطات میان ایرانیان و فرانسویان براساس الگوهای زبانی» به قلم محمدرضا فارسیان و همکار، سال ۱۳۹۵ در شماره ۷ این نشریه به چاپ رسیده است. این پژوهش نقش مهم فرهنگ در ایجاد ارتباطات بینافرهنگی را مورد مطالعه قرار داده است. به عقیده مؤلفان، «چگونگی ارتباط میان زبان و فرهنگ و تأثیر متقابل آن دو در برقراری ارتباط بین کاربران زبان با فرهنگ‌های متفاوت از اهمیت بالایی برخوردار بوده و توجه بسیاری از محققان را به خود معطوف داشته است» (چکیده مقاله).

«درک واقعیت فرهنگی متن در گذار از ترجمه» عنوان پژوهش دیگری است که در شماره ۲ جستارهای زبانی در سال ۱۳۹۰ منتشر شده است. نویسندگان مقاله، رؤیا لطافتی و همکاران، سعی کرده‌اند تا «با نگاهی نوین به جایگاه مترجم به‌عنوان واسطه بینافرهنگی با تکیه بر نظریه انسان‌شناسانی مانند ساپیر و ورف به دریافت درستی از رابطه کنشی میان زبان و فرهنگ دست یابند» (چکیده مقاله).

آنا ویرزبیکا در مقاله‌ای تحت عنوان «معنای اصطلاحات رنگ: نشانه - معناشناسی، فرهنگ و شناخت»^۶ به این نتیجه رسیده که درک رنگ‌ها در مجموع برای همه انسان‌ها یکی است، ولی مفهوم‌بخشی به آن‌ها بستگی به هر فرهنگی داشته و وجوه افتراق و اشتراک در آن مشاهده می‌شود.

با جست‌وجو در سایت‌های مختلف، متأسفانه پژوهش‌هایی که در آن‌ها دو واژه کلیدی یعنی اصطلاحات و رنگ‌ها در ارتباط با یکدیگر مورد مطالعه قرار گرفته باشند مقاله، کتاب یا کار دیگری نیافتیم و به همین چند عنوان بسنده می‌کنیم.

۳. چهارچوب نظری پژوهش: تعاریف سونیا گومز - ژوردانا فراری

استفاده از امثال و تعبیرات در هر زبانی دلایل متعددی دارد: گاهی برای اجتناب از مطرح کردن موضوعی به‌طور مستقیم، گاهی نیز برای شیرین‌تر شدن کلام یا دادن رنگ و بوی خاص به آن استفاده می‌شوند. در برخی موارد، نتیجه‌گیری بحث در قالب یک جمله معنادار یعنی ضرب‌المثل یا اصطلاح بیان می‌شود، چراکه حاصل تجربیات نیاکان ما بوده و صحت آن‌ها اثبات شده است. به گفته کلیر ضرب‌المثل‌ها فقط نشانه نیستند، بلکه جمله هستند و به این دلیل است که از «نشانه - جمله»^۷ صحبت می‌کند (۱۹۹۹، ص. ۵۱۵). همچنین از دیدگاه این نظریه‌پرداز، امثال و تعبیرات «واحد‌های رمزگذاری شده‌ای هستند که از یک ماهیت کلی نشئت می‌گیرند، ماهیتی که به نوعی شکل و مرجعی مشخص دارد» (همان). هدف ما از به‌کار بردن اصطلاحات هر چه که باشد، لازم است که شناخت کافی حتی در مواردی تسلط بر این زمینه زبان داشته باشیم. به‌کار بردن این طیف وسیع جملات معنادار به یک گونه زبانی^۸ خاص محدود نمی‌شود، زیرا اصطلاحات و ضرب‌المثل‌ها در انواع گونه‌های زبان به‌کار می‌روند: زبان کوچه و بازار،^۹ خودمانی،^{۱۰} ادبی^{۱۱} و حتی در سطوح بالای زبان. مهم انتخاب گویشور است که باید نسبت به موقعیتی که در آن قرار گرفته اصطلاح مناسبی برگزیند. در رویکرد ترجمه نیز، مترجم نیاز به تسلط به این زمینه دارد تا معادل درستی بیابد، چون در بسیاری از موارد یک اصطلاح چند معادل دارد و گاه معادلی ندارد، ولی مهم گزینش صحیح مترجم نسبت به گونه زبانی متن مورد نظر است، در صورت نداشتن معادل در زبان مقصد، برای انتقال مطلب به خواننده باید به راهکارهای دیگری توسل جوید.

سونیا گومز - ژوردانا فراری ضرب‌المثل‌ها و اصطلاحات فرانسه را از لحاظ «ساختاری»^{۱۲} مطالعه کرده، انواع آن‌ها را به بیش از ده گروه تقسیم‌بندی و در کتاب *ضرب‌المثل: به سوی یک تعریف براساس زبان‌شناسی* (۲۰۱۲) معرفی می‌کند. در چهارچوب این مقاله، به تعدادی از این گروه‌ها همراه با مثال‌های نویسنده اشاره می‌کنیم.
 گروه اول با «مصدر فعل» ساخته شده‌اند:

« Avoir les yeux plus gros que le ventre ;
Etre comme chien et chat » (p. 77)

معادل فارسی آن‌ها «چشم گرسنه داشتن» و «مثل سگ و گربه بودن» است. در واقع، ساختار این دو اصطلاح، کلمات کلیدی به‌کار رفته و معادل‌هایشان در دو زبان مشترک است. تصویری که از شنیدن این اصطلاحات در ذهن مخاطب شکل می‌گیرد مفهوم آن را ملموس‌تر می‌سازد.

گروهی دیگر «ساختار دوسویه»^{۱۲} دارند:

« Loin des yeux, loin du cœur ;
Tel père, tel fils » (p. 77)

معادل فارسی هر دو اصطلاح ساختار دوسویه دارد: «از دل برود هر آن که از دیده رود» و «گندم از گندم بروید جو ز جو». در اصطلاح اول مانند موارد قبل کلمات مشترک‌اند، ولی در اصطلاح دوم و معادل فارسی آن هیچ واژه مشترکی وجود ندارد. معادل دیگر آن «پسر کو ندارد نشان از پدر/ تو بیگانه خوانش نخوانش پسر» (شاهنامه فردوسی) از نظم فارسی گرفته شده، چرا که با توجه به قدمت نظم در ادبیات فارسی، قابلیت به‌خاطر سپردن متن موسیقایی و سینه به سینه نقل کردن اشعار شعرای بزرگ مانند سعدی، حافظ، مولانا، فردوسی و غیره به‌عنوان اصول اخلاقی و تربیتی حتی نزد قشر بی‌سواد یا کم‌سواد جامعه به‌کار می‌رفت و اکنون نیز چنین رسمی رایج است. گفتنی است که برگردان این اشعار به زبان بیگانه و استفاده از آن‌ها به‌عنوان اصطلاح از شیرینی آن کاسته و تأثیرگذاری آن را زیر سؤال می‌برد.

گروه سوم، اصطلاحات و ضرب‌المثل‌هایی هستند که با «اسم بدون حرف تعریف» شروع می‌شوند.

« Chien qui aboie ne mord pas ;
Pierre qui roule n'amasse pas mousse » (p. 83)

معادل فارسی این ضرب‌المثل‌ها بدین قرار است: «از آن نترس که های و هوی دارد، از او بترس که سر به تو دارد» و «آب که یک جا بماند می‌گندد». بی‌شک برای برخی از اصطلاحات معادل‌های دیگری نیز وجود دارد، ولی با توجه به تعلق آن‌ها به گونه‌های زبانی دیگر از جمله زبان خودمانی، کوچه و بازار و غیره، در این پژوهش از ذکر آن خودداری می‌کنیم. به‌عنوان

مثال برای اصطلاح اول می‌توان گفت: «فقط هارت و پورت کردن» که در زبان خودمانی به‌کار می‌رود. از آن جایی که حرف تعریف به شکلی که در زبان فرانسه وجود دارد در فارسی دیده نمی‌شود، معادل‌های فارسی به‌دلیل ذکرشده از این ساختار تبعیت می‌کنند. «جملاتی با ساختار فاعل، فعل و مفعول»^{۱۴} گروه دیگری از امثال و تعبیرات را تشکیل می‌دهند:

« Chat échaudé craint l'eau froide ;
Une hirondelle ne fait pas le printemps » (p. 100)
«مارگزیده از ریسمان سیاه و سفید می‌ترسد» و «با یک گل بهار نمیشه». این دو معادل فارسی از نظر واژگان با اصطلاحات زبان مبدأ متفاوت بوده، ولی از لحاظ ساختار نحوی یکسان هستند.

«جملات بدون فعل»^{۱۵} دسته دیگری از اصطلاحات هستند:

« Nuit étoilée, journée ensoleillée ;
A bon chat, bon rat » (p. 101)
معادل این دو اصطلاح چنین است: «سالی که نکوست از بهارش پیداست» و «خدا تیر و تخته را خوب با هم جور کرده». هیچ اشتراکی بین واژگان این دو اصطلاح و ساختار زبان مبدأ و مقصد وجود ندارد، اما همانطور که در موارد قبلی دیدیم، تصویر شکل‌گرفته در ذهن مخاطب باعث ارتقای کیفیت درک موضوع نزد وی می‌شود. تعدادی نیز با «ضمایر ربطی»^{۱۶} شروع می‌شوند:

« Qui aime bien châtie bien ;
Qui ne dit mot consent » (p. 116)
«جور استاد به ز مهر پدر» (گلستان سعدی، باب هفتم، در تأثیر تربیت) و «سکوت علامت رضاست»، معادل فارسی این دو اصطلاح است. منشور بودن اولی به خاطر سپردن آن را آسان‌تر می‌کند. گومز - ژوردانا فراری این ساختارها را در زبان مبدأ «قالب»^{۱۷} می‌نامد (ص. ۱۳۶). در این ساختار، فاعل همواره عبارتی است که با یک ضمیر ربطی شروع می‌شود. در فارسی نیز ساختارهای قالب گونه وجود دارند که در ترجمه تحت‌اللفظی، فاعل آن ضمیر نامعین است: «هر که طاووس خواهد جور هندوستان کشد»، «هر که بامش بیش برفش بیشتر» و «هر که خربزه می‌خوره پای لرزش هم می‌شیند». برای مثال معادل‌های «هر که» در

فرانسه « qui et quiconque » است که بیانگر مطابقت دو زبان در این زمینه است. با تکیه بر دسته‌بندی‌های ارائه‌شده توسط گومز - ژوردانا فراری، در تحلیل پیکره پژوهش به ساختار نحوی اصطلاحات نیز می‌پردازیم.

۴. رنگ‌ها در امثال و تعبیرات

قبل از اینکه به بررسی و تحلیل نام رنگ‌ها در انواع اصطلاحات بپردازیم، لازم است نگاهی اجمالی به دو نظر متفاوت در این مقوله بیندازیم: از دیدگاه آنا ویرزبیکا مفاهیم رنگ‌ها در بعضی از تجربیات نوع بشر ریشه دارند و این خصلت جهان‌شمول می‌تواند مانند روز و شب، آتش، آفتاب، گیاهان، آسمان و زمین به‌طور کل مشخص شود. درک ما از رنگ‌ها در مغز شکل می‌گیرد، ماهیت آن را بیولوژی انسان تعیین می‌کند و برای تعامل درخصوص این ادراک، مغز آن را به محیط بیرون ربط می‌دهد (ر.ک. ویرزبیکا، ۱۹۹۰، ص ۹۹).

برخلاف کی و مک دنیل (۱۹۷۸، ص. ۶۲۱) که به ارتباط مستقیم نشانه - معنانشناسی واژگان رنگ‌ها در تمامی زبان‌ها با واکنش‌های سیستم عصبی انسان‌ها معتقدند، ویرزبیکا این پیوند را کاملاً غیرمستقیم می‌داند (۱۹۹۰، ص. ۹۹). درخصوص معنای رنگ‌ها، عقاید مختلفی وجود دارد: «نقطه نظر فلاسفه با روان‌شناسان و زبان‌شناسان قطعاً متفاوت است. تفاوت اصلی در این است که فلاسفه به زبان به شکل عام^{۱۸} می‌پردازند در حالی که توجه زبان‌شناسان معطوف به زبان به شکل خاص^{۱۹} آن است» (ویرزبیکا، ۱۹۹۰، ص. ۱۰۰).

۴-۱. رنگ‌ها در امثال و تعبیرات: طبقه‌بندی

به دلیل وجود نام رنگ‌ها در انواع مختلف اصطلاحات و جهت نظم بخشیدن به پژوهش، امثال و تعبیرات دربرگیرنده رنگ‌ها را طبقه‌بندی کرده‌ایم. این طبقه‌بندی ابتکار نویسندگان مقاله، براساس شناخت آن‌ها از این زمینه زبان و زبان‌شناسی است و برگرفته از منبع خاصی نیست، ولی قبل از پرداختن به رنگ‌های مختلف در این قسمت، به واژه «رنگ» نیز اشاره می‌کنیم که در اصطلاحاتی مانند امثال‌های ذیل به‌کار رفته است:

La couleur locale ; Sous couleur de... ; En faire voir de toutes les couleurs à qqn (Fam.) ; Des goûts et des couleurs, on ne discute pas. در معادل فارسی این اصطلاحات به جز در مورد اول، واژه «رنگ» در آن‌ها به‌کار نرفته است: رنگ و بوی جایی یا دورانی، به بهانه، با ظاهر، ... همه جورش را نشان دادن، سلیقه‌ها مختلف هستند. در اصطلاحات فرانسه، رنگ بیانگر مکان، زمان، کاری که از نظر عرف جامعه ناپسند به‌نظر می‌آید و سلیقه و انتخاب‌های ماست.

۲-۴. رنگ‌ها در استعاره مفهومی

در امثال و تعبیراتی که در قالب استعاره‌های مفهومی هستند، به وفور از رنگ‌ها استفاده شده است. در واقع رنگ موجود در حوزه نگاشت مقصد تشبیه به رنگی می‌شود که در حوزه نگاشت مبدأ وجود دارد. کولبرگ این نوع مقایسه را «تشبیه کلیشه‌ای»^{۲۰} (۲۰۰۳، ص. ۷۳) می‌نامد که نام‌ها و رنگ‌های به‌کار رفته در آن‌ها براساس فرهنگ‌های مختلف متغیر است. در این زمینه به بررسی چند مثال می‌پردازیم با ذکر این نکته که معمولاً تمام اصطلاحات این گروه از طبقه‌بندی ما به‌صورت تشبیه به‌کار می‌روند و دارای «مشبه، مشبه‌به، وجه تشبیه و ادات تشبیه» هستند. از لحاظ نحوی نیز با مصدر فعل ساخته شده‌اند:

جدول ۱: رنگ‌ها در استعاره مفهومی

Table 1: The Colors in Conceptual Metaphor

Etre rouge comme une tomate/une cerise/un coquelicot/un coq/ une écrevisse/ une pivoine	مثل لبوقرمز شدن
Etre jaune comme un coing/un citron/un cierge	مثل زرد چوبه زرد بودن
Etre noir comme l'ébène	مثل زغال/ پرکلاغ سیاه بودن
Etre blanc comme un linge/un drap/un cadavre/un mort	مثل گچ دیوار/مرده سفید شدن
Etre blanc comme neige	مثل برف سفید بودن
Etre connu comme le loup blanc	گاو پیشانی سفید بودن

رنگ‌های به‌کاررفته در اصطلاحات این گروه از یک سو نشانگر مشخصات جغرافیایی (حیات وحش و محصولات کشاورزی) و شرایط اجتماعی، از سوی دیگر، بیانگر نمادهای مربوط به دو زبان است. برای مثال «گوجه فرنگی، گیلاس، شقایق، خروس، شاه‌میگو و گل خشخاش» نماد قرمز شدن بر اثر شرم و حیا، خجالت و شرمندگی در فرهنگ فرانسه است، در صورتی که «لبو» تنها نمادی است که در اصطلاح فارسی در این موارد به‌کار می‌رود. در فرهنگ فرانسه، به رنگ زرد درآمدن بر اثر بیماری یا رنجور بودن در «میوهٔ به، لیمو و شمعی که از پیه حیوانی درست شده^{۲۱}» نمادین می‌شود، در حالی که «زرد چوبه» تنها نشانهٔ زرد شدن در فرهنگ فارسی است.

رنگ‌ها می‌توانند یک تعریف فرهنگی نیز داشته باشند. دربارهٔ ترجمهٔ رنگ، اکو چنین می‌گوید: «وقتی مترجمان معادلی در زبان مقصد برای ترجمهٔ رنگی در زبان مبدأ نداشتند، از آن‌ها خواستم رنگ را به دلخواه خود عوض کنند (۲۰۰۷، ص. ۱۰۷). در این راستا، مونتاگار به نقل از لوتی نیز معتقد است که «گاهی نمی‌توان برای رنگ‌ها اسمی گذاشت، بدین ترتیب باید برداشتی که از آن رنگ داریم را با صفتی قابل حس بیان کنیم [...] همه چیز آرام بود و باران نمی‌بارید؛ گویی ابرهای بی‌شکل و بی‌رنگ نوری پنهان در خود داشتند ...» (۱۹۰۲، ص. ۲۱۴). با استناد به تعاریف اکو و لوتی، می‌توان از تنوع نام رنگ‌ها در فرهنگ‌های مختلف برای بیان نمادها صحبت کرد، چراکه «از دیرباز، انسان از نمادها برای بیان افکار و احساسات خود یا حفظ واقعیت‌هایی که به ظاهر غیرقابل دسترسی‌اند استفاده می‌کند، واقعیت‌هایی که منشأ رمز و رازها هستند» (ژولین، ۱۹۸۹، ص. ۵). گفتنی است که جایگاه خواننده را در رمزگشایی از لایه‌های پنهانی متن نباید نادیده گرفت.

همچنین انتخاب رنگ‌های مختلف برای مناسبت‌ها جنبه‌ای کاملاً فرهنگی دارد، برای مثال، رنگ سیاه نماد عزاداری برای ایرانیان و رنگ سفید لباس بخت است، در صورتی که در هند برای عزاداری از رنگ سفید و برای لباس بخت از قرمز استفاده می‌شود. بنویست، زبان‌شناس فرانسوی، از زاویهٔ دیگری به این موضوع نگاه کرده و معتقد است: رنگ‌ها تعریف می‌شوند ولی تعریف نمی‌کنند. اشاره به چیزی ندارند، تصور چیزی را به‌طور قاطع تداعی نمی‌کنند. هنرمند آن‌ها را انتخاب و به سلیقهٔ خود روی بوم نقاشی کنار هم

می‌گذارد و در نهایت، تنها در ترکیب است که انسجام پیدا کرده و از نظر تکنیکی یعنی انتخاب و ترتیب قرارگیری‌شان معنا پیدا می‌کنند (۱۹۶۶، ص. ۵۳).

۳-۴. رنگ‌ها در اصطلاحاتی با ساختار صفت و موصوف

رنگ‌ها همچنین در اصطلاحاتی با ساختار صفت و موصوف مانند موارد ذیل نقش مهمی ایفا می‌کنند، گاهی نیز با اسامی مختلف ترکیب شده و به صورت یک کلمه مرکب اصطلاحاتی را می‌سازند که حدس معنی آن‌ها دشوار می‌نماید. در این گروه، کلمات انتزاعی نیز به چشم می‌خورند که با ترکیب رنگ‌ها غنای خاصی به زبان بخشیده‌اند.

جدول ۲: رنگ‌ها در ساختار صفت و موصوف

Table 2: The Colors in Structure of Noun and Adjective

Arme blanche	سلاح سرد	Sang bleu	از خانواده اصیل بودن
Bulletin blanc	برگه رأی سفید	Rire jaune	خنده دروغین
Colère blanche	خشم فروخورده	Fièvre jaune ²²	تب زرد (بیماری یرقان)
Mariage blanc	ازدواج سفید	Film noir	فیلم ترسناک
Nuit blanche	شب بیداری	Bête noire	فرد، فکر یا چیزی که مورد نفرت است و ایجاد ترس می‌کند.
Vent blanc	بادی که در پی آن باران نباشد.	Idées noires	افکار منفی
Bas - bleu	زن تازه به دوران رسیده	Main verte	دست سبز
Colère bleue	خشم شدید	Fruit vert	میوه نارس / دختر نابالغ
Peur bleue	ترس شدید	Langue verte	زبان کوچه و بازار

در جدول شماره ۲، اصطلاحاتی که رنگ سفید در آن‌ها به‌کار رفته آرامش، خنثی بودن، بی‌رنگی و آنچه که معنای همیشگی خود را ندارد تداعی می‌کنند. برای مثال در شب‌بیداری، رنگ سفید نماد عدم پیوند بین شب و خواب است، در نتیجه نشانه ناهماهنگی بین این دو کلمه و خلاف انتظار معمول است، چراکه شب با خواب و سیاهی عجین است. در فارسی معنای صریح درک می‌شود، در صورتی که با توجه به معنای نمادین^{۳۳} سفید، در اصطلاح فرانسه معنای ضمنی مطرح است. برای مثال در «ازدواج سفید» که گرده‌برداری^{۳۴} از فرانسه است معنای ضمنی آن با اصطلاح این زبان تفاوت دارد. این اصطلاح در فارسی به معنای زندگی مشترکی است که در آن قرارداد شرعی و قانونی وجود ندارد، در حالی که در فرانسه به ازدواجی گفته می‌شود که به دلایل مختلف رابطه زناشویی در آن وجود ندارد. از «برگه رأی سفید» چنین برداشتی می‌توان داشت: بی‌طرفی رأی‌دهنده علی‌رغم شرکت در انتخابات.

رنگ آبی در ترکیب اصطلاحات جدول شماره ۲ نمایانگر شدت و حدت، گاهی اصالت یا تظاهر به آن است مانند زنان فرانسوی که در قرن نوزدهم با پوشیدن جوراب نازک به رنگ آبی تظاهر به اشراف‌زادگی می‌کردند. ادبیات ابتدای رمانتیسیم انواع رنگ آبی را به‌عنوان مد آن دوران (قرن هجدهم) رایج کرد، مثال بارز آن لباس آبی و زرد ورتتر است که گوته در *رمان رنج‌های ورتتر جوان* به توصیف آن می‌پردازد (ر.ک. گوته، ۱۷۷۴). گفتنی است که علاقه گوته به رنگ آبی به این رمان خلاصه نمی‌شود، نه‌تنها این رنگ در شعرهای دوران جوانی‌اش بسیار پربسامد است، بلکه وی آبی را در نظریه‌هایش رنگ اصلی تلقی می‌کند. درخصوص رنگ زرد، در پژوهشی دیگر چنین می‌خوانیم: «این رنگ تجلی ذهن تحلیل‌گر، نظم، تعادل، فصاحت و بلاغت است» (جلیلی مرند، ۱۳۸۵، ص. ۴۸). در اصطلاحات این جدول «خنده دروغین» تجسم موقعیتی است که در آن فرد صرفاً برای حفظ ظاهر خنده‌ای بر لب دارد. تب زرد یا یرقان بیماری است که در آن رنگ پوست به زردی می‌گراید، در نتیجه با واقعیت ارتباط دارد.

رنگ سیاه در فرهنگ *امثال و تعبیرات* روبر، اثر ری و شانتر (۱۹۸۸) این‌گونه تعریف شده است: «نماد افسردگی در افکار منفی، همچنین به معنای ضمنی فردی که به دل نشیند».

این رنگ بیانگر غم، اندوه، خشم و دشمنی است. علاوه بر تمام این موارد، رنگ سیاه شب بدون ستاره را تداعی می‌کند و نماد جهالت است. در ادبیات زبان‌های مختلف، این رنگ به صورت نمادین پربسامد است، برای مثال به برگزیده‌هایی از اشعار نجیب رضوان اشاره می‌کنیم.

« Je hisse
Le drapeau noir de la déchirure
Dans cette marche vers l'abîme inexorable. » (Redouane, 2018 b, p. 28)

در راه به سوی گودال بی‌انتها، برافراشتم پرچم سیاه جدایی را

« Ma voix est tremblante
Au fond d'un ton noir. » (Ibid., p. 34)

صدای من لرزان است از اعماق لحنی سیاه.

« Je refuse de continuer à m'égarer
Dans les nuits noires de ton absence. » (Ibid., p. 52)

دیگر تن نمی‌دهم به آوارگی در شب‌های سیاه نبود تو.

« Le jour s'achève dans larmes de regrets et de désolation,
Espérant renouveau à mon destin
Pour chasser malheurs d'une page noire. » (Ibid., p. 56)

روز به پایان می‌رسد با اشک‌های حسرت و پشیمانی‌ام، امیدوار به پاک شدن شوربختی‌ها از برگ سیاه سرنوشت.

چنانچه ملاحظه می‌کنیم، رنگ سیاه در این اشعار نماد جدایی، لحن حزن‌انگیز، شب‌های تار بدون یار و سرنوشتی که با شوربختی عجین شده است.

رنگ سبز در اغلب فرهنگ‌ها نماد طبیعت، آرامش، طرفداری از محیط زیست، تعادل، امید، برکت و سلامتی است. مونتگار به نقل از پیر لوتی نیز در رابطه با رنگ‌ها، هنگامی که از «سرزمین موعود» صحبت می‌کند، آن را «به رنگ سبز ملایم، سبز بهاری، سبز چمنزارهای اوایل بهار که پوشیده از درختان زیبای زیتون با سبزی پررنگ‌تر است» (۱۹۰۲، ص. ۲۱۳) توصیف می‌کند. همچنین رنگ سبز نشان‌دهنده نارس بودن، ناپختگی و بی‌تجربگی است، چنانچه در دو اصطلاح «دختر نابالغ» و «زبان کوچک و بازار» اشاره به ناپختگی جسمانی و دیگری زبانی است.

۴-۴. رنگ‌ها در مجاز^{۲۵}

گفتنی است که در برخی موارد این اصطلاحات موجز آمیخته با رنگ‌های مختلف به صورت مجاز به کار می‌روند:

جدول ۳: رنگ‌ها در مجاز

Table 3: The Colors in Metonymy

Blouses blanches	کادر پزشکی	Continent noir	قاره سیاه
Cols blancs	کارمندان اداری	Gueules noires	کارگران معدن
Or blanc	طلای سفید	Or noir	طلای سیاه
bleus-Casques	کلاه آبی‌ها	Or rouge	طلای سرخ
Cols bleus	کارگران	Continent vert	قاره سبز
Grande Bleue	اشاره به دریای مدیترانه	Habit vert	آکادمیسین فرانسوی

ساختار این اصطلاحات نیز اغلب متشکل از صفت و موصوف است. اصطلاحاتی که با این آرایه ادبی یعنی مجاز ساخته شده‌اند «بار فرهنگی - اجتماعی مهمی دارند، چراکه شامل عناصر فرهنگی و فرازبانی هستند. از آنجایی که شناخت واژگان مخصوص یک حوزه مستلزم داشتن دانش کافی در آن زمینه است، تصور می‌شود که فاصله میان دو سپهر ذهنی نویسنده و خواننده از موانع درک آن‌ها محسوب می‌شود» (جلیلی مرند و چاوشیان، ۱۴۰۰، ص. ۳۴).

رنگ‌های به کار رفته در اصطلاحات جدول شماره ۳ به زمینه‌های اجتماعی، علمی، پزشکی، اداری، نظامی، جغرافیایی، کشاورزی و صنعتی تعلق دارند. به عنوان مثال مجاز کادر پزشکی، کارمندان و کارگران رنگ لباس کارشان، مجاز مناطق جغرافیایی رنگ مسلط بر طبیعت آن‌ها مانند آبی نماد دریای مدیترانه، سبزی قاره اروپا به علت بارندگی‌های مداوم و مجاز محصولات صنعتی و کشاورزی مانند نفت و زعفران رنگ آن‌هاست. در رابطه با این موضوع، نادیا ژولین در فرهنگ *نمادها* چنین می‌نویسد: «کشف نمادها دنیای بسیار وسیعی

از تفکر و تأمل را به روی ما می‌گشاید، دنیایی که از منابع فرهنگی جوامع انسانی و تمدن‌های دیرینه سرچشمه می‌گیرد» (۱۹۸۹، ص. ۶). میزان آشنایی ما با زبان‌ها و فرهنگ‌های دیگر کمک به رمزگشایی از مضامین پنهان در نمادها می‌کند، چراکه «نماد واقعیتی است آشکار و ملموس، گاهی نیز نهان، نشانی بارز که بیانگر ایده‌های انتزاعی است و درک آن در برخی مواقع برای بشر آسان نیست» (همان). دربارهٔ مثال‌های این مبحث می‌توان به قدرت بصری انسان نیز اشاره کرد که نقش بسیار مهمی در خلق این مجازها دارد. لوریدر اذعان می‌کند: «زمانی که پیوند میان فرد و موضوع مورد نظر مطرح است، قدرت بصری مهم تر از قدرت نوشتار به نظر می‌رسد» (۱۹۹۷، صص. ۲۶۲ - ۲۶۳).

از نظر کلاور زوگیو نمادها دو دسته‌اند: «نماد فرهنگی» و «نماد زبانی»^{۲۶}. این زبان‌شناس معتقد است که یکی از مشخصات اساسی ضرب‌المثل‌ها، برخلاف اشکال دیگر گفتمان، زبان آن است: زبان ایماژ است که مبتنی بر نشانه‌های برگرفته از واقعیت بوده و به صورت مجازی به‌کار می‌روند. نقش معنایی ثانویه‌ای که به‌وسیلهٔ این نشانه‌ها در ضرب‌المثل‌ها نمایان می‌شود از آن‌ها تصاویری به‌وجود می‌آورد، پایه‌ای ذهنی و معنایی به جملات مورد نظر می‌دهد و ماهیت انتزاعی آن‌ها را به‌صورت نمادین مشخص می‌کند. اجزای تشکیل‌دهندهٔ این جملات هر یک از معنایی برخوردارند که فرهنگ زبان به آن‌ها بخشیده است (۲۰۰۹، ص. ۳۱۱).

۴-۵. رنگ‌ها در عرصهٔ سیاست

رنگ‌ها در عرصهٔ سیاست نیز ظاهر می‌شوند و بیانگر گرایش‌های سیاسی، حزبی و ایدئولوژیکی و غیره هستند.

جدول ۴: رنگ‌ها در عرصه سیاست

Table 4: The Colors in Politic

Révolution Blanche	انقلاب سفید	Les Khmers rouges	خمرهای سرخ
Révolution Orange	انقلاب نارنجی	Les Rouges	اشاره به کمونیست‌های شوروی سابق
Armée rouge	ارتش سرخ	Les Verts	اشاره به حزب سبز در اروپا

انقلاب‌ها و جنبش‌ها نیز با دنیای رنگ‌ها غریبه نیستند و اغلب به دلایل خاص خودشان با رنگی شناخته می‌شوند، مانند انقلاب سفید (بهمن ۱۳۴۱) در زمان پهلوی دوم در ایران که به انقلاب شاه و مردم نیز معروف است. این حرکت به نام یک سلسله اقدام اقتصادی و اجتماعی شامل اصولی نوزده‌گانه بود که در دوره سلطنت محمدرضا پهلوی و با یاری نخست‌وزیران وقت علی امینی، اسدالله اعلم، حسنعلی منصور و امیرعباس هویدا در ایران به تحقق پیوست. شاه این اصلاحات را انقلاب سفید نامید، زیرا ادعا داشت که مسالمت‌آمیز و بدون خونریزی بوده است (ر.ک. کتاب گوشه‌هایی از تاریخ معاصر ایران، رسول مهربان، ۱۳۶۱).

انقلاب نارنجی در اوکراین در نوامبر ۲۰۰۴ آغاز و در ژانویه ۲۰۰۵ به پیروزی رسید. در این انقلاب رنگین، دو نامزد ریاست جمهوری، ویکتور یانوکوویچ^{۲۷} (مورد حمایت روسیه) و ویکتور یوشچنکو^{۲۸} (مورد حمایت مردم اوکراین) به رقابت پرداختند. طرفداران نامزد دوم در اعتراض به نتیجه انتخابات و در بسیجی همگانی، پرچم‌های نارنجی به دست در بیست و دوم نوامبر ۲۰۰۴ به خیابان‌ها ریختند. در رابطه با این انقلاب، نجیب رضوان چنین می‌نویسد:

انقلاب نارنجی چشم‌انداز تغییرات اساسی در جهت احقاق حقوق مردم به‌پا خاسته بود، بدین ترتیب خشونت و درگیری با نیروهای انتظامی در آن به چشم نمی‌خورد و آرامش خاصی بر آن حاکم بود. رنگ نارنجی بر پرده نمایش در میدان، لباس‌ها، پرچم‌ها، شال‌ها و چادرهای تظاهرکنندگان حضور داشت (۲۰۱۸a، ص. ۵۷).

گفتنی است که نارنجی در میان رنگ‌ها از طول موج بسیار بالایی برخوردار بوده و در هر محیطی به وضوح به چشم می‌خورد، بدین ترتیب می‌تواند دلیل خوبی برای انتخاب انقلابیون اوکراینی باشد.

۴-۶. رنگ‌ها در مفاهیم انتزاعی

رنگ‌ها در مفاهیم انتزاعی نیز نقش مهمی ایفا می‌کنند:

جدول ۵: رنگ‌ها در مفاهیم انتزاعی

Table 5: The Colors in Concept Abstract

Idées noires	افکار منفی
Main verte	دست سبز
Voir la vie en rose	خوش‌بین بودن

گفتنی است که در مثال‌های جدول شماره ۵، اصطلاحات کلمه به کلمه معنا ندارند و به گفته برمن، «در ساختارهایی مشابه دارای معنی می‌شوند: نه گرت‌برداری است نه بازآفرینی، بلکه به بازی دال‌ها باید دقت کنیم» (۱۹۹۹، ص. ۱۴). در این اصطلاحات، رنگ سیاه نمایانگر منفی بودن، سبز نماد طبیعت پرتراوات و صورتی به‌عنوان یک رنگ ملایم، نماد مهربانی و امید است. همچنین به عقیده روان‌شناسان، صورتی به‌عنوان رنگی بسیار مثبت، در ذهن انسان سلامتی، رفاه و آرامش را تداعی می‌کند. گفتنی است که «افکار منفی» هم در جدول شماره ۱ در لیست اصطلاحات با ساختار صفت و موصوف به‌کاررفته و هم در بخش مفاهیم انتزاعی، چراکه به نظر ما دارای هر دو خصوصیت است.

مفاهیم انتزاعی آمیخته با رنگ‌ها در ادبیات کشورهای مختلف نیز جایگاه خاص خود را دارند، گرچه اغلب در چهارچوب اصطلاحات نمی‌گنجند، ولی از لحاظ فرهنگی و نمادین دارای وجوه مشترک با این زمینه از زبان هستند. در این بخش، به چند مثال از گوستاو فلوبر استناد می‌کنیم که در رمان *مادام بوواری* به انتقاد از مکتب رمانتیسیم می‌پردازند. در این رمان، رنگ آبی در جای جای زندگی شخصیت زن داستان، اما، به چشم می‌خورد، از آشنایی با همسر آینده‌اش، صحنه‌ای که اما پیراهن آبی بر تن و شارل کراوات آبی بر یقه دارد تا خودکشی اما که در اثر استعمال دارو زبانش رنگی متمایل به آبی پیدا می‌کند (ر.ک. رمان *مادام بوواری*).

Quand Charles Bovary arrive à la ferme, c'est Emma qui le reçoit, vêtue d'une « robe de mérinos bleu garnie de trois volants », lui, le médecin portait une « cravate de soie bleue ».

وقتی شارل بوواری پزشک به مزرعه می‌رسد، اما با «پیراهن مریوس آبی دارای سه والان» به پیشواز او می‌رود که «کراوات ابریشم آبی» دارد.

Des gouttes suintaient sur sa langue bleuâtre, qui semblait comme figée dans l'exaltation d'une vapeur métallique.

از زبان مایل به آبی‌اش قطراتی بیرون می‌زد مانند تکه فلزی که بخار از آن بلند می‌شود.

در ادبیات، نگاه دیگری نیز به موضوع رنگ وجود دارد.

به گفته بنونیست رنگ تنها از طریق فرم که خود حامل معناست در نقاشی مفهوم پیدا می‌کند، ولی در ادبیات این گونه نیست: رنگ بُعد احساسی خود را از دست می‌دهد تا در سیستم معنایی زبان جذب شود و این عامل باعث می‌شود بعضی از نویسندگان مسحور رنگ شوند. در واقع، همان بعد احساسی است و نه قدرت نمادینی که در سیستم معناشناسانه ادبیات یا تصویرگری وجود دارد (مالیه، ص. ۷۸)

همچنین، «رنگ چالشی برای نویسنده بوده و نشان دادن آن به اندازه تجربه غیر قابل بیان بودن آن در زبان حائز اهمیت است. رنگ راهی برای رهایی از باورهای شخصی درباره آن و ارتباط گرفتن با دنیاست» (همان، ۷۹).

بیشتر افراد بینا در میان رنگ‌ها زندگی و کار می‌کنند و می‌اندیشند، بدانند یا نه، بخواهند یا نه، نظامی از رنگ‌ها و کارکردهای رنگ‌ها و منطقی رنگین یعنی نمادگرایی رنگ‌ها فکر و ذکر آن‌ها را به خود مشغول می‌کند. رنگ‌ها درست یا غلط سرچشمه یا انگیزه برخی احساسات و پاسخ‌های حسی، روانی و شناختی محسوب می‌شوند (وینگشتاین، ۱۹۸۹، ترجمه لیلی گلستان، ۱۳۷۹، ص. ۱۶۵).

۴-۷. رنگ‌ها در اصطلاحات با ساختار مصدر فعل

پس از طبقه‌بندی که برای اصطلاحات دارای نام رنگ‌ها انجام دادیم، لازم است که از گروه مهمی نیز صحبت کنیم که در طبقه‌بندی گومز - ژوردانا فراری در گروه اول قرار دارند؛ یعنی ساختار نحوی آن‌ها با مصدر فعل است ولی نسبت به جایگاه‌شان در جمله، فعل صرف می‌شود.

جدول ۶: رنگ‌ها در اصطلاحات با ساختار مصدر فعل

Table 6: The Colors in Terminology with Verb Source Structure

Ne pas lever le petit doigt	دست به سیاه و سفید نزدن
Faire grise mine à qqn	ترشرویی کردن، روی خوش نشان ندادن

Promettre la lune ; Promettre monts et merveilles	در باغ سبز نشان دادن
Donner le feu vert à qqn	چراغ سبز نشان دادن
Etre comme un coq en pâte	نازک نارنجی بودن

بر عکس دیگر طبقه‌بندی‌های مقاله حاضر که نام رنگ‌ها اغلب در اصطلاحات فرانسه بیشتر به چشم می‌خورد، در این گروه معادل‌های فارسی بیشتر با نام رنگ‌ها استفاده شده‌اند. به‌عنوان مثال در اصطلاح «دست به سیاه و سفید نزن»، این دو رنگ نمایانگر دو سوی افراط است، در صورتی که در معادل فرانسوی آن فرد حتی انگشت کوچک خود را هم به نشانه انجام عملی تکان نمی‌دهد. «ترشروی کردن» در فرانسه با رنگ طوسی نشان داده شده است. به گفته ژولین، «طوسی رنگی است مبهم با تعابیر مختلف که نمایانگر ضعف جسمی و ذهنی در افراد بیمار و افسرده، نماد خودخواهی، عدم تعهد، خودشیفتگی و تعبیر آن در خواب و رؤیا، افراط در بی‌تفاوتی، سردی و نیاز به آرامش داشتن است» (۱۹۸۹، ص. ۹۲). دادن وعده‌های دروغین با «نشان دادن در باغ سبز» است. در واقع، سبز «دارای قدرت تولید و احیاست، زیرا انرژی خورشید را می‌گیرد و به عناصر حیاتی تبدیل می‌کند. همچنین این رنگ نماد تجدید حیات معنوی است» (همان، ص. ۸۹). طبعاً، وعده باغ سرسبز برای مخاطب بسیار وسوسه برانگیز است و باور آن آسان می‌نماید. اصطلاح «چراغ سبز نشان دادن» گرت‌برداری از زبان فرانسه است که به همان معنا در فارسی به کار می‌رود و در مقابل چراغ قرمز است که حد و مرزها و ممنوعیت‌ها را خاطر نشان می‌سازد. اصطلاح «نازک نارنجی بودن» درباره افرادی به کار می‌رود که در آسایش، رفاه کامل و به دور از دغدغه‌های مادی و معنوی زندگی می‌کنند. معادل تحت‌اللفظی آن در فرانسه «خروسی است که داخل خمیر باشد» یعنی در جایی گرم و نرم. با مراجعه به فرهنگ اصطلاحات و عبارات روبی، متوجه شدیم که قبل از این اصطلاح چنین می‌گفتند: «خروسی که داخل سبب یا خروسی که داخل چمدان باشد»^{۲۹}، زیرا مزرعه‌داران برای فروش ماکیان، آن‌ها را داخل سبب گذاشته و به بازار می‌بردند و برای اینکه سالم به مقصد برسند، خیلی مراقب بودند.

۵. نتیجه

در این پژوهش با دنیای رنگها در زمینه گسترده‌ای از زبان و زبان‌شناسی آشنا شدیم و با توجه به تنوع آن‌ها و جهت نظم بخشیدن به متن مقاله، این امثال و تعبیرات رنگین را بنا بر ابتکار خود در گروه‌های مختلف گنجانیدیم از جمله رنگها در استعاره مفهومی، اصطلاحات با ساختار صفت و موصوف، مجاز، عرصه سیاست، مفاهیم انتزاعی، و اصطلاحات با ساختار مصدر فعل.

علاوه بر تحلیل و بررسی نقش نمادین نام رنگها در اصطلاحات هر گروه، با تأمل بر نقاط اشتراک و افتراق آن‌ها در دو زبان که از سؤالات آغازین پژوهش ماست، با استناد به طبقه‌بندی گومز ژوردانا فراری به ساختار نحوی آن‌ها نیز پرداختیم. در واقع به جز اصطلاحاتی که با ساختار مصدر فعل در گروه استعاره مفهومی که معمولاً با فعل «بودن» و «شدن» در فارسی و «être et devenir» در فرانسه، و گروه آخر تحت عنوان اصطلاحات که با مصدر فعل ساخته می‌شوند، در سایر گروه‌ها ساختار اصطلاحات دو زبان شباهت زیادی دارند. البته وجود استثناها از جمله این مثال‌ها را نمی‌توان نادیده گرفت: «Voir la vie en rose» «خوشبین بودن»، «Habit vert» «آکادمیسین فرانسوی»، «bleu - Bas» «زن تازه به دوران رسیده»، «Gueules noires» «کارگران معدن» و غیره. علی‌رغم تفاوت‌های واژگانی در ساختار صفت و موصوفی دو زبان، در معادل‌های فارسی می‌توان احساساتی را که رنگ‌های به‌کار رفته در چنین اصطلاحات فرانسوی القا می‌کنند به راحتی دریافت.

از لحاظ نمادین بودن رنگها در استعاره‌های مفهومی دو زبان، معمولاً مشابه و وجه تشبیه مشترک است، ولی در اغلب موارد «مشبه به» در فارسی و فرانسه یکی نیست، چراکه فاصله فرهنگی دو زبان در برخی موارد موجب این تفاوت می‌شود، به‌عنوان مثال در فارسی رنگ چهره مانند «زردچوبه» به زردی می‌گراید، در حالی که «مشبه به» در فرانسه «میوه به، لیمو و نوعی شمع که از پیه حیوانی درست شده» است. در اصطلاحات فرانسه که با ساختار صفت و موصوف هستند، برای بیان «شب‌بیداری، خشم فروخورده، خشم شدید، خنده دروغین، اصالت خانوادگی و غیره» از رنگ‌های سفید، آبی و زرد استفاده شده، در صورتی که معادل این اصطلاحات فارسی کم‌تر با رنگ ترکیب شده‌اند، ولی اغلب نماد رنگ را در خود

دارند، مانند «فیلم ترسناک» که در فرانسه با رنگ سیاه مطرح است یا «نابالغ بودن دختر» که در زبان فرانسه این خصوصیت با رنگ سبز به معنای نارس بودن مشخص شده است، البته استثناهایی هم در فارسی وجود دارد مانند «تب زرد، دست سبز» و غیره.

در بخش مجاز نیز معمولاً اصطلاحات فرانسه با معادل‌های فارسی هم‌رنگ هستند و این رنگ‌ها بار فرهنگی - اجتماعی هر دو زبان را تداعی می‌کنند. ناگفته نماند که در برخی موارد، در فارسی به جای استفاده از «لباس سفیدها، لباس آبی‌ها» و موارد دیگر، به نام مشاغل اکتفا می‌کنیم، ولی هم‌زمان یونیفرم آن‌ها نیز در ذهن مان نقش می‌بندد. در عرصه سیاست هم اغلب رنگ‌ها در سطح بین‌المللی نمادین می‌شوند و به همان نام در هر زبانی قابل استفاده‌اند. در مفاهیم انتزاعی نیز به اعتقاد ما رنگ‌ها نقش نمادین خود را ایفا می‌کنند، برای مثال منفی و بدبین بودن، در یأس و ناامیدی به سر بردن سیاهی را در ذهن ما تداعی می‌کند و بر عکس، خوش‌بینی، عشق به زندگی و لذت بردن از جنبه‌های مختلف آن وجود رنگ صورتی در اصطلاحات را توجیه می‌کند، چراکه این رنگ بیانگر ملایمت، زیبایی، آرامش و نشاط است.

درخصوص رنگ، مرلو پونتی به نقل از سزن، نقاش فرانسوی، اظهار می‌کند «رنگ فضایی است که در آن مغز انسان و جهان بیرون به یکدیگر می‌پیوندند» (۱۹۶۶، ص. ۶۶).

دیدگاه مرلوپونتی به نظر ویرزبیکا، که در بخش چهارم مقاله به آن اشاره شده، مبنی بر ادراک ما از رنگ‌ها از طریق عملکرد مغز و ارتباط آن با دنیای بیرون، نزدیک است. به نظر می‌رسد درک ما از رنگ‌ها در اصطلاحات جایی میان نظریه کی و مک دنیل و دیدگاه ویرزبیکا قرار گرفته باشد: دو نظریه‌پرداز اول به درک مشترک انسان از رنگ‌ها به دلیل شباهت عملکرد سیستم عصبی و بیولوژیکی معتقد بوده که دیگری ارتباط ادراک ما از رنگ و عملکرد سیستم عصبی را غیرمستقیم می‌داند. برای مثال رنگ‌هایی مانند آبی (آسمان و دریا)، سبز (طبیعت)، قرمز (خون و آتش)، سیاه (خشم، غم و غصه)، سفید (آرامش، پاکی) و غیره مفاهیم مشترکی را در ذهن انسان تداعی کرده و مطابق نظریه کی و دنیل در عملکرد سیستم عصبی و بیولوژیکی ریشه دارد، اما حضور نام رنگ‌ها در اصطلاحات مانند آنچه ویرزبیکا معتقد است در رابطه با محیط بیرون (جغرافیا، تاریخ، جامعه، فرهنگ و غیره) دارای معنا و مفهوم می‌شوند.

۶. پی‌نوشت‌ها

1. sens connotatif
2. sens dénotatif
3. *Dictionnaire des Expressions et Locutions*
4. *Expressions et proverbes thématiques*
5. Ludwig Wittgenstein
6. the meaning of color terms: Semantics, culture and cognition
7. signe - phrase
8. registre de langue
9. Argot
10. familier
11. littéraire
12. structure proverbiale
13. structure binaire
14. phrase canonique
15. phrase averbale
16. pronom relatif
17. le moule
18. langage
19. langue
20. comparaison codifiée
21. le cierge
22. Ictère ou son nom courant jaunisse
23. sens symbolique
24. calque
25. métonymie
26. symbole culturel et symbole langagier
27. Victor Louchtchenko
28. Victor Lanoukovitch
29. etre comme un coq en panier/ Etre comme un coq de bagage

۷. منابع

- فارسیان، م.ر.، و فسنقری، آ. (۱۳۹۵). بررسی متغیرهای فرهنگی و ارتباطات میان ایرانیان و فرانسویان براساس الگوهای زبانی. *جستارهای زبانی*، ۷ (۷)، ۱۷۳ - ۱۹۵.
- لطافتی، ر. حسن زاده، ف. و معلمی، ش. (۱۳۹۰). درک واقعیت فرهنگی متن در گذار از ترجمه. *جستارهای زبانی*، ۲ (۲)، ۱۶۵ - ۱۸۳.

- مهربان، ر. (۱۳۶۱). *تاریخ معاصر ایران*. تهران: عطار.
- ویگنشتاین، ل. (۱۳۷۸)، چاپ نهم (۱۳۹۳). *درباره رنگ‌ها*. ترجمه ل. گلستان (۱۳۹۹). تهران: نشر مرکز.
- Benveniste, E. (1966). *Problèmes de linguistique générale*. Gallimard.
- Berman, A. (1999). *La traduction et la lettre ou l'auberge du lointain*. Seuil.
- Bourkhis, R. (2010). *Bleu nouvelles*. L'Harmattan.
- Claver Zouogbo, J. P. (2009). *Le proverbe entre langues et cultures*. Peter Lang (Editions scientifiques européennes).
- Djalili Marand, N. (2006, 7e édition 2019). *Expressions et proverbes thématiques*. SAMT.
- Djalili - Marand, N., & Chavoshian, Sh. (2020). Métonymie et synecdoque : éléments culturels dans les textes économiques. *Etudes de la Langue Française*, 23 (12), 33–48.
- Eco, U. (2007). *Dire presque la même chose*. Grasset.
- Flaubert, G (1972). *Madame bovary*. Gallimard.
- Goethe, J (1774). *Die Leiden des Jungen Werthers*. Leipzig. (Accessible sur https://l-ocre-bleu.fr/histoiredelartetartistes/romantique-et-fleur-bleue_
- Gomez - Jordana Ferary, S, (2012). *Le proverbe : vers une définition linguistique*. L'Harmattan.
- Julien, N. (1989). *Dictionnaire des symboles : De tous les jours et de tous les pays*. Marabout.
- Kleiber, G. (1999). Les proverbes : sens et dénomination, Le proverbe, un pro... nom?. *Nouveaux cahiers d'allemand*, 17(3), 515– 531.
- Koekelberg, J. (2003). *Les techniques du style (Vocabulaire, figure de rhétorique, syntaxe, rythme)*. Nathan.
- Le Rider, J. (1997). *Les Couleurs et les mots*. PUF.

- Mallier, C. (2005). Peut - être ce chat jaune est - il toute la littérature: pour une lecture non sémiotique de la couleur chez Ernest Hemingway. *Revue française d'études américaines*, 105, 77–92.
- Merleau - Ponty, M. (1966). *Sens et Non - sens*. Gallimard.
- Montagnard, E. (1902). La vision des couleurs dans la littérature contemporaine. *Bulletin de la Société d'anthropologie de Lyon*, 21, 211–220.
- Redouane, N. (2018 a). *California Dream*. Libertés numériques.
- Redouane, N. (2018 b). *L'été de la grande perte*. L'Harmattan.
- Rey, A., & Chantreau, S. (1988). *Dictionnaire des Expressions et Locutions Robert*. Robert.
- Vanoncini, A. (2004). Balzac et les couleurs. *L'Année balzacienne*, 1(5), 355–366. (Accessible sur <https://www.cairn.info/revue-1-annee-balzacienne-2004-1-page-355.htm>)
- Pommier, E. (2016). *Notes sur la couleur dans la littérature artistique de la renaissance en Italie*. Presses universitaires de Rennes <https://books.openedition.org/pur/29172?lang=en>

References

- Benveniste, E. (1966). *Problems of General Linguistics*. Gallimard Coll. Tel. [In French].
- Berman, A. (1999). *Translation and the letters or a far-distant inn*. Seuil.
- Bourkhis, R. B. (2010). *Short stories*. L'Harmattan [In French].
- Claver Zouogbo, J.P. (2009). *The Proverbs between the languages and cultures*. Peter Lang (The European Scientific Editions). [In French].
- Djalili Marand, N. (2019). *Thematic expressions and proverbs*. 2006, 7th edition; SAMT. [In French].

- Djalili Marand, N., & Chavoshian, Sh. (2020). Metonymy and synecdoche: cultural elements in the economic texts. *French Language Studies*, 23(12), 33–48. [In French].
- Eco, U. (2007). *Say almost the same thing*. Grasset. [In French].
- Farsian M, & Fesanghari, A. (2017). Exploring the cultural variables in the communications between the Iranian and the French based on language patterns. *Language Related Research*, 7(7), 173–195. [In Persian].
- Flaubert, G. (1972). *Madame Bovary*. Gallimard. [In French].
- Goethe, J. (1774). *Die Leiden des Jungen Werthers*. Leipzig. (Available on <https://l-ocre->[In French].
- Gomez S, Ferary J. (2012). *The proverb: toward a linguistic definition*. L'Harmattan. [In French].
- Julien, N. (1989). *Dictionary of the symbols: Of all the days and all the countries*. Marabout. [In French].
- Kleiber, G. (1999). The proverbs: Meaning and denomination, Proverb, a pro...noun?, *Nouveaux cahier d'allemand*, 17(3), 515–531. [In French].
- Koekelberg, J. (2003). *The techniques of literary styles (vocabulary, figures of speech, syntax, rhythm)*. Nathan. [In French].
- Le Rider J. (1997). *The Colors and the words*. PUF. [In French].
- Letafati R., Hassanzadeh, F., & Moallemi, S. (2011). Understanding the cultural reality of the texts through translation. *Language Related Research*, 2(2), 165–183. [In Persian].
- Mallier, C. (2005). Maybe the yellow cat is the entire literature: For a non-semiotic interpretation of colors by Ernest Hemingway, *French Journal of the American Studies*, 105, 77–92. [In French].
- Mehraban, R. (1982). *The Contemporary History of Iran*. Otarod. [In Persian].

- Merleau-Ponty, M. (1966). *Sense and Nonsense*. Gallimard. [In French].
- Montagnard, E. (1902). Appearance of colors in the contemporary literature, *Journal of the Anthropology Society of Lyon*, 21, 211–220. [In French].
- Pommier, E. (2016). *Remarks on color in the artistic literature of Renaissance in Italy*. France: Presses universitaires de Rennes
<https://books.openedition.org/pur/29172?lang=en>
- Redouane, N. (2018 a.). *California Dream*. Libertes numeriques. [In French].
- Redouane, N. (2018 b.). *Summer of the great loss*. L'Harmattan. [In French].
- Rey, A, & Chantreau, S. (1988). *Robert Dictionary of the Expressions and Idioms*. Robert. [In French].
- Vanoncini A. (2004). Balzac and the colors. *The Balzacian Year*, 1(5), 355–366. (Available on <https://www.cairn.info/revue-1-annee-balzacienne-2004-1-page-355.htm>). [In French].
- Wierzbicka A. (1990). The Meaning of color terms: Semantics, culture, and cognition. *Cognitive Linguistics, Australian National University*, 1(1), 99–150. DOI:10.1515/cogl.1990.1.1.99
- Wittgenstein L. (1999). *About the colors.*, 9th edition 2014; Translated by Golestan L. 2020; Markaz. bleu.fr/histoiredelartetartistes/romantique –et –fleur –bleue [In Persian].